

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ČESKOSLOVENSKO A MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Šepták, Ph.D.

Autor práce: Anna Čapková

Studijní obor: Česko-německá areálová studia

Ročník: 3.

2023

Prohlašuji,

že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 28. dubna 2023

.....
Anna Čapková

Poděkování

Touto cestou bych velmi ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Miroslavu Šeptákovi, Ph.D., za odborný dohled, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování tématu při společných konzultacích věnoval.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá postupnou proměnou Evropských společenství na Evropskou unii od osmdesátých let, která byla vytvořena na základě podpisu oficiálního dokumentu (Maastrichtské smlouvy) v nizozemském Maastrichtu v roce 1992. Tato smlouva zásadním způsobem přispěla k prohloubení evropské integrace, a znamenala také významnou událost pro státy někdejšího východního bloku, mezi ně patřila Československá republika. Text se zabývá rovněž vztahy mezi tehdejším Československem a Evropským společenstvím. Společensko-politické změny zahájené v listopadu 1989 znamenaly kromě jiného snahu o „návrat do Evropy“. Tímto heslem byla vyjadřována určitá snaha zařadit se zpátky do geopolitického prostoru integrované Evropy.

Klíčová slova

Evropská integrace; Maastrichtská smlouva; Evropská společenství; Evropská Unie; Československo; vstup do Evropské unie.

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the gradual transformation of the European Communities into the European Union since the 1980s, which was created on the basis of the signing of the official document (the Maastricht Treaty) in Maastricht, the Netherlands, in 1992. This treaty made a major contribution to the deepening of European integration and was also a significant event for the former Eastern bloc states, including the Czechoslovak Republic. The text also deals with the relations between the former Czechoslovakia and the European Community. The socio-political changes initiated in November 1989 meant, among other things, an attempt to 'return to Europe'. This slogan was used to express a certain effort to reintegrate back into the geopolitical space of an integrated Europe.

Key Words

European integration; Maastricht Treaty; European Communities; European Union; Czechoslovakia; entry into the European Union.

OBSAH

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1 CESTA K ZÁKLÁDAJÍCÍ SMLOUVĚ EVROPSKÉ UNIE	12
1.1 Evropské integrace v druhé polovině osmdesátých let	12
1.1.1 Bílá kniha o vnitřním trhu	12
1.1.2 Schengenská dohoda	13
1.2 Jednotný evropský akt	14
1.3 Zásadní milníky	17
1.4 Mezivládní konference v roce 1990	19
1.5 Vyústění konferencí	21
2 MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA	24
2.1 Konvergenční kritéria	26
2.2 Komplikovaná ratifikace	27
2.3 Koncept tří pilířů	28
2.3.1 První pilíř – Evropská společenství	29
2.3.2 Druhý pilíř – Společná zahraniční a bezpečnostní politika	30
2.3.3 Třetí pilíř – Spolupráce v justici a vnitřních věcech	31
2.4 Udělení výjimek	32
3 EVROPSKÁ INTEGRACE ČESKOSLOVENSKA	34
3.1 Vytváření vzájemných vztahů	34
3.2 Pád komunismu v Československu	35
3.3 Program PHARE	37
3.4 Asociační dohoda	39
3.5 Kodaňský summit	42
3.6 Období koaličních vlád premiéra Václava Klause	44
4 ČESKÁ REPUBLIKA A INTEGRACE DO EU	46
4.1 Euroskeptický postoj Václava Klause	46
4.2 Rok 1993	48
4.3 Rok 1994 – předvstupní strategie	49
4.4 Rok 1995 a 1996	51

4.5	Amsterdamská smlouva	55
4.6	Nové výzvy: Agenda 2000	56
4.7	Vstupní vyjednávání.....	58
	Závěr.....	62
	Seznam vyobrazení.....	64
	Seznam použité literatury a zdrojů	65

Seznam použitých zkratek

CEFTA	Středoevropská zóna volného obchodu
ČR	Česká republika
ČSFR	Československá federativní republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
ECB	Evropská centrální banka
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu
EP	Evropský parlament
EPU	Evropská politická unie
ES	Evropská společenství
EU	Evropská Unie
GATT	The General Agreement on Tariffs and Trade
HMU	Hospodářská a měnová unie
JEA	Jednotný evropský akt
NATO	North Atlantic Treaty Organization
ODS	Občanská demokratická strana
OF	Občanské fórum
PHARE	Poland and Hungary Assistance for Economic Restructuring Programme
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SR	Slovenská republika
SRN	Spolková republika Německo
SZPB	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
ZEU	Západoevropská unie

Úvod

V porovnání s předchozím historickým vývojem naší země je druhá polovina 20. století brána jako cesta k míru a vzájemné spolupráci evropských zemí. Evropská unie byla a je tou, která směřovala ke sdružení demokratických států. Avšak pro žádnou zemi nebylo snadné tohoto záměru dosáhnout. Budoucí příslušnost Československa a dalších zemí se měla stát milníkem pro dokončení reformního procesu. Až v roce 2004 nabyla Česká republika spolu s dalšími deseti zeměmi plnohodnotného členství v EU, nicméně to byl velmi komplikovaný a zdoluhavý proces. Její důležité mezníky jsou analyzovány ve čtyřech kapitolách mé kvalifikační práce.

První kapitola podává přehled historie evropské integrace, a postupný vývoj Evropského společenství přes Jednotný evropský akt, který představoval jeho celkovou reformu, až do mezivládních konferencí, jejichž jednání se stalo základem pro novou smlouvu. Pro tuto část pro mne byla klíčová kniha „*Skryté dějiny Evropské integrace od roku 1918 do současnosti*“, jejíž autoři jsou Christopher Booker a Richard North. Pro mě přínosnými informacemi z této publikace se týkaly dění v letech před vstupem v platnost nové Smlouvy.

Jednou z nejdůležitějších změn byla vnitřní reforma z Evropského společenství na Evropskou unii, kterou podnítila ratifikace Maastrichtského dokumentu v roce 1992. Tomuto zásadnímu bodu se věnuji v druhé kapitole bakalářské práce. Právě dohoda z Maastrichtu byla velmi zásadní pro dosavadní vývoj Evropského společenství. Vhodné podmínky pro přijetí nového smluvního dokumentu vytvořil rozpad bipolárního světa. Motivace posílit spolupráci v bezpečnostní oblasti způsobilo tehdy mezinárodní napětí v souvislosti s ozbrojenými konflikty v rozpadající se Jugoslávii. Další pohnutkou přikročit k politické unii se stalo sjednocení Německa, které se zvláště v případě Francie stalo impulsem k prohloubení potřeby vytvoření centralizovaného integračního modelu, který umožní ekonomicky a politicky udržet sjednocené Německo v dosavadním postavení. Tyto hospodářské a stranické motivy vytvořily předpoklady pro přijetí smlouvy. Nedílnou součástí dokumentu tvoří rozdělení tří pilířů, na nichž je Maastricht postaven. Ke stručnému přehledu slouží tzv. „*Maastrichtský chrám*“, nicméně k podrobnějšímu popisu v jednotlivých podkapitolách jsem využila dvě knihy od stejnojmenných autorů – *První pilíř Evropské unie; Druhý a třetí pilíř Evropské unie* od Miloslava Hada a Bohumila Píkný.

Téma bakalářské práce jsem chtěla původně zpracovat na základě studia šifrované telegrafické korespondence mezi Ministerstvem zahraničních věcí a příslušnými zastupitelskými úřady uchované ve fondech *Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky*. Bohužel příslušné archivní fondy jsou veřejnosti k dispozici pouze do roku 1989. Z toho důvodu jsem nejvíce využila knižní zdroje jako je velmi obsáhlá *Evropská unie* od Petra Fialy a Markéty Pitrové. Tato kniha má již 3. aktualizované vydání, a proto jsem její informace čerpala jak z původního, tak i z nejnovějšího tisku. Publikace od Běly Plechanové s názvem „*Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*“ podává přehled historického vývoje ES/EU v době, kdy postupně narůstala na významu otázka rozšíření EU o státy střední a východní Evropy.

Polistopadová revoluce v roce 1989 ještě neskončila a Václav Havel a její následující čelní představitelé prohlásili za svůj cíl členství Československa v Evropských společenstvích. V následujících letech probíhaly velmi podstatné diskuse na téma budoucího směřování do ES, a zapojení ČSR do nich. První kontakty tehdejší Československé socialistické republiky pocházejí ze začátku osmdesátých let, které prohloubily, již vytvořené, ekonomické vazby. Po pádu komunismu se pomalu začal rozbíhat československý proces, jež doprovázelo heslo „*Návrat do Evropy*“. Češi ním vyslovili snahu a návrat svobody a demokracie. Program PHARE je nedílnou součástí této kapitoly, kdy bylo prostřednictvím něho Československu poskytnuta velká finanční podpora, sloužící na ekonomický rozvoj země. Po dlouhém vyjednávání asociačních dohod přišel na řadu kodaňský summit, který integraci posunul zásadním způsobem. Pro třetí a čtvrtou kapitolu jsem využila monografii od Hynka Fajmona „*Cesta České republiky do Evropské Unie*“, jehož cílem je reflexe výše zmíněného hesla. Cílem autorů bylo přinést dnešní pohled na tyto události ze strany těch, kteří vyjadřují náklonnost eurorealistického pohledu na evropskou integraci.

Dominantní postavou v řešení situace vstoupení země do Evropy byl Václav Klaus. V jeho úřadujících letech vstoupila země do Evropské unie, a stala se součástí Schengenského prostoru. Paradoxně silná kritika evropské integrace byla jedním z jeho hlavních témat v roli prezidenta. V poslední kapitole bylo mým záměrem stručně vystihnout kroky, které byly zásadní pro vstup České republiky do Evropské unie. Členství v EU patřilo k prioritám naší samostatné země. I tento proces probíhal v několikaletém rozmezí pod vedením premiéra a následně prezidenta ČR Václava Klause, který neměl k Evropské unii zcela pozitivní přístup. Podle jeho

tehdejších vyjádření by bylo ideální vrátit Unii takovou, jaká byla v dobách Evropského společenství. Veškeré smlouvy dle něj ji změnil v negativní objekt a přál si navrátit dobu před nimi. I přes nesouhlas Klause vyřkl tehdejší prezident Václav Havel v roce 1993 snahu České republiky vstoupit do Unie. Po výroku pana Havla až po uplynutých deseti letech podepsal v tu dobu prezident Václav Klaus smlouvu o přistoupení. Nicméně klíčovým byl leden roku 1996, kdy ČR zažádalo o přijetí do EU, a označila proces evropské integrace za nezvratný. Pro zjištění Klausových výroků byly užitečné vybrané články z jeho oficiálních stránek *Klaus.cz*, a veřejnoprávní zpravodajský kanál ČT24. Tomuto tématu se také z části věnuje kniha od Miloše Brunclíka a Zbyňka Klíče „*Z periferie do centra Evropy*“, v níž kolektiv autorů přibližuje názory českého veřejného mínění na EU, a evropskou integraci z pohledu českých prezidentů.

V průběhu psaní kvalifikační práce jsem čerpala z monografie od Dana Marka a Michela Bauna, jež nese název „*Česká republika a Evropská Unie*“. Ta se zabývá obdobím od sametové revoluce po vstup ČR do Evropské unie. Od stejnojmenných autorů jsem použila knihu „*Od Moskvy k Bruselu*“, jež analyzuje vývoj vztahů mezi bývalým Československem a Evropským společenstvím. Je nutné uvést ještě dvě díla, která mi poskytla využitelné informace. „*Zahraniční politika České republiky 1993–2004*“ od Otto Picka, Vladimíra Handla a kolektivu autorů. V neposlední řadě jsem často sáhla po publikaci, která vymezuje základní přehled pojmů československé a následně české zahraniční politiky po roce 1989 do současnosti – „*Česká zahraniční politika*“ od Michala Kořana. Ze zahraničních zdrojů jsem využívala především elektronické, přesto však jsem z tištěných použila „*Die Europäische Union*“ od Wenera Weidenfelda zabývající se jak historickým vývojem evropské integrace, tak vývojovými souvislostmi sjednocovacího procesu.

Cílem této bakalářské práce je zaměřit se na souvislosti přijetí Maastrichtské smlouvy, která vedla k vytvoření Evropské unie a podpořila tak další evropskou spolupráci. Dále bych chtěla přiblížit snahy demokratického Československa o přiblížení se Evropským společenstvím.

1 CESTA K ZÁKLÁDAJÍCÍ SMLOUVĚ EVROPSKÉ UNIE

1.1 Evropské integrace v druhé polovině osmdesátých let

Pro pochopení vzniku Evropské Unie je třeba se vrátit do poloviny osmdesátých let, kdy se pomalu blížila ke konci krize evropské integrace nazývaná jako období „eurosclerózy“¹. V tenhle čas se totiž zastavil integrační postup. Bylo to období, v němž se projevila ekonomická krize, která vedla k poklesu ekonomických ukazatelů Společenství. Okamžik, kdy se evropská integrace opět dala do pohybu, se spojuje nejčastěji ve spojitosti s příchodem Jacquesa Delorse, francouzského ekonoma a politika, do čela Evropské komise v roce 1985. Stanovil si jako hlavní úkol uskutečnit dříve stanovené a dosud nedosažitelné cíle. Právě na začátku osmdesátých let byly položeny kořeny, na nichž mohl J. Delors stavět své převratné kroky.² Byl si vědom oslabeného postavení Komise po krizi v šedesátých letech. Posílení nadnárodních pravomocí institucí Evropských společenství (ES) pokládal za nezbytné. Dále bylo jeho cílem prosadit rozmanitost integračních aktivit do nových oblastí směrem k politickému sjednocení, a poukazoval na zájem o zrealizování další integrační fáze, kterým měla být Hospodářská měnová unie (HMU).³ V polovině osmdesátých let čelilo ES také vzrůstajícím nákladům na společnou zemědělskou politiku, které zpomalovaly veškerou možnou aktivitu Delorse, ve smyslu finančního ozdravení Společenství. V neposlední řadě chtěl během svého předsednictví v Komisi dokončit projekt volného pohybu čtyř svobod – zboží, osob, služeb a kapitálu.

1.1.1 Bílá kniha o vnitřním trhu

Cíl vybudování společného trhu doprovází Společenství již od jeho vzniku. Tím, že ubývalo odpovědnosti jednotlivých zemí při provádění a zachování společně stanovených úkolů, byl tento proces poněkud prodloužen. V roce 1985 byla publikována *Bílá kniha o vnitřním trhu*, která popisovala situaci ve Společenství a ve formě seznamu identifikovala všechna přetrvávající omezení s celkem 282 dosavadními překážkami

¹ Časově je období „eurosclerózy“ vymezeno formálním vznikem celní unie v roce 1968 a podpisem JEA. Jednalo se tedy téměř o 18 let, ve kterých se z pohledu dimenze prohlubování integračního procesu téměř nic podstatného nezměnilo.

² NOVOTNÁ KRTOUSOVÁ, Lucie. *Cesta od Evropských společenství k Evropské Unii 1984-1993* [online]. 2008 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/358296>

³ BOOKER, Christopher a Richard NORTH. *Skryté dějiny evropské integrace*. Barrister & Principial Společnost pro odbornou literaturu, 2006. ISBN 80-7364-026-0, s. 236.

obchodu ve Společenství.⁴ Vyšlo najevo, že právě vytvoření vnitřního trhu, zakotvené Římskou smlouvou jako převládající úkol zakladatelských států, bylo velmi náročné. Delors si byl vědom, že pro jakýkoliv následující integrační posun je třeba dokončit společný trh, což zmiňoval i uvedený dokument. Navrhoval, aby byl dokončen nejpozději posledního prosince roku 1992. V důsledku toho začala Komise dělat vše proto, aby byl jednotný trh zaveden.

Dalšímu posunu při vytváření funkčního vnitřního trhu bránily tři hlavní bariéry, které poprvé identifikovala Bílá kniha o dokončení vnitřního trhu (1985), a stala se tak fakticky stručným přehledem existujících ochranných opatření, jež byla využívána členskými státy ES.

- Fyzické: na vnitřních hranicích mezi členskými státy se nadále prováděly kontroly zboží i osob,
- technické: značně rozsáhlý rejstřík odlišných národních předpisů, jež brzdily volný pohyb zboží, služeb i pracovníků,
- daňové: rozdíly v sazbách nepřímých daní, jež nejen deformovaly obchod, ale vynucovaly si kontrolu na hranicích mezi členskými státy.⁵

1.1.2 Schengenská dohoda

Úsilí Komise bylo zřejmé i z toho, že ve stejný den, kdy byla vydána Bílá kniha o vnitřním trhu, tedy 14. června roku 1985, byla podepsána tzv. Schengenská dohoda, pojmenovaná podle místa svého podpisu, města Schengen v Lucemburku. Signovaly ji Spolková republika Německo, Francie, Belgie, Lucembursko a Nizozemsko. Tato dohoda zavazovala signatářské země k postupnému odstraňování kontrol osob na vnitřních hranicích.⁶

Článek 17 Schengenské dohody uvádí: „*Pokud se týká pohybu osob, budou strany usilovat o zrušení kontrol na společných hranicích a jejich přesunutí na vnější hranice. Za tím účelem se tam, kde to bude nezbytné, vynasnaží s předstihem sjednotit legislativu a administrativní předpisy týkající se zákazů a omezení, na kterých se kontroly zakládají,*

⁴ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-015-2, s. 116-117.

⁵ URBAN, Luděk. *Euroskop: Historie vnitřního trhu* [online]. © 2005-2022 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/vnitri-trh/historie-vnitriho-trhu/>.

⁶ Schengener Übereinkommen: Entstehungsgeschichte und Entwicklung des Schengener Abkommens. *Auswärtiges Amt* [online]. 12.12.2019 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/service/visa-und-aufenthalt/schengen/207786#content_0.

*a přijmout doplňující opatření směřující k zachování bezpečnosti a k zamezení nezákonné migrace občanů států, které nejsou členy Evropských společenství“.*⁷

Schengenská dohoda zůstala omezena výhradně na signatářské státy a nebyla součástí smluvního rámce ES. Avšak na dohodu navázala později, 19. 6. 1990, Úmluva o provádění Schengenské dohody. Touto úmluvou státy zpečetily vzájemnou spolupráci, jež detailně upravila všechny náležitosti související se zrušením hraničních kontrol na vnitřních hranicích, a zavedením kompenzačních opatření. Praktičnost, kterou Schengenský prostor představoval pro pohyb zboží, služeb a osob, přiměla další evropské státy k přistoupení do Schengenu.⁸ K Schengenské dohodě se připojily postupně i další státy, dnes jsou smluvními stranami Rakousko, Belgie, Dánsko, Francie, Německo, Řecko, Island, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko, Švédsko a Norsko.⁹

Největší změnu v historii integračního procesu ve stejném období přitom plánovala tzv. Smlouva o Evropě. Tento natolik ambiciózní dokument byl nakonec z diplomatických důvodů rozdělen na dvě samostatné smlouvy, které byly přijímány během pěti let. První nesla název Jednotný evropský akt (JEA), druhá jako Maastrichtská smlouva.¹⁰ Altiero Spinelli, tehdejší italský poslanec parlamentu, zakladatel federalistického hnutí a bývalý komisař, byl iniciátorem tohoto důležitého kroku, který je také známý pod názvem „Spinelliho plán“.¹¹

1.2 Jednotný evropský akt

Výsledkem mezivládní konference, která byla ukončena na summitu v Bruselu 16. – 17. prosince 1985, se stal dokument pojmenovaný na návrh předsedy Komise Jacquese Delorse *Jednotný evropský akt*. Jednalo se o vůbec první komplexní reformu ES, jež proběhla prostřednictvím tohoto aktu. Tento zásadní dokument podepsaný

⁷ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 3., aktualizované, rozšířené a doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2018. ISBN 978-80-7325-450-6, s. 125.

⁸ Schengenská spolupráce. *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. © 2022 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/schengenska-spoluprace-schengenska-spoluprace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>.

⁹ Schengenská dohoda ze dne 14. června 1985 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích. *Migraceonline.cz: Portál pro kritickou diskuzi o migraci* [online]. 17.04.2003 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/schengenska-dohoda-ze-dne-14-cervna-1985-o-postupnem-odstranovani-kontrol-na-spolecnych-hranicich>.

¹⁰ BOOKER, Christopher a Richard NORTH. *Skryté dějiny evropské integrace*, s. 238.

¹¹ SOKOLSKA, Ina. Vývoj do přijetí Jednotného evropského aktu. *Fakta a čísla o Evropské unii: Evropský parlament* [online]. [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/2/vyvoj-do-prijeti-jednotneho-evropskeho-aktu>.

12 členskými státy z února roku 1986, který revidoval Pařížskou smlouvu a Římské smlouvy¹², vstoupil v platnost až o rok později 1. 7. 1987.

JEA se skládá z úvodu a čtyř hlav (celkem 34 článků) pozměňujících texty Smluv EHS, ESUO a EUROATOM. Obsahuje také sérii prohlášení přijatých na konferenci. V úvodu jsou nastíněny základní cíle Smlouvy a vyjádřena vůle signatářů změnit své vztahy za účelem vytvoření EU. Úvodní část kromě toho přibližuje jedinečnost Aktu, a obsahuje společná pravidla pro spolupráci v oblasti zahraniční politiky a o ES. Vysvětluje rovněž oba cíle revize Smluv, tj. „prohlubováním společných politik a sledováním nových cílů zlepšovat hospodářskou a sociální situaci“ a „zajišťovat zlepšení činnosti ES“.¹³

- Hlava I obsahuje společná pravidla pro politickou spolupráci a ES,
- Hlava II se věnuje změnám Smluv o založení ES,
- Hlava III se týká evropské spolupráce v oblasti zahraniční politiky,
- Hlava IV obsahuje obecná a závěrečná pravidla.

Mezi hlavní závěry schválené v JEA náleželo rozhodnutí odstranit právo veta při hlasování v Radě ministrů ve vybraných oblastech, což mělo pomoci k rychlému dobudování společného trhu. JEA zavedl vyšší počet případů, kdy Rada může přijímat rozhodnutí kvalifikovanou většinou, a ne jednomyslně. K rozhodnutí Rady tedy nově stačila podpora většiny a nebylo nutné čekat na dohodu a jednomyslné rozhodnutí všech 12 členských států. Výjimku tvořilo hlasování o daních, volném pohybu pracovních sil a právech pracovníků, kde bylo nejčastěji vyžadováno jednotné rozhodnutí Rady.¹⁴

JEA zavedl zapojení Evropského parlamentu do legislativního procesu, jež předtím figuroval pouze jako poradní orgán, a od té doby se mohl zapojit do schvalování zákonů, což bylo dalším rozhodnutím. JEA zavedl novou tzv. kooperační proceduru (postup spolupráce), který posílil postavení parlamentu v dialogu mezi institucemi a dal mu možnost dvou čtení právních předpisů navrhovaných na základě omezeného počtu právních základů – tak byla připravena půda pro to, aby se parlament

¹² Za prvo počátek současných snah o evropskou integraci se pokládá Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), založené 18. dubna 1951 v Paříži. Na základě jedné ze dvou tzv. Římských smluv, a to Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství, která byla podepsána v Římě v roce 1957 vzniklo Evropské hospodářské společenství (EHS). Současně byla podepsána Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (EUROATOM).

¹³ Eur-Lex: Přístup k právu Evropské Unie: *Jednotný evropský akt* [online]. 2018 [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>.

¹⁴ Juracademy.de. *Die Reform der europäischen Gemeinschaft durch die einheitliche Europäische Akte* [online]. [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://www.juracademy.de/europarecht/einheitliche-europaeische-akte.html>.

v budoucnu stal normotvůrcem společně s Radou. Významnou změnu v postavení parlamentu v rámci institucionálního systému ES způsobilo také rozšíření jeho pravomocí na proceduru odsouhlasení důležitých mezinárodních závazků, včetně přijímání nových členských států, kde byl následně souhlas EP pro přijetí příslušných rozhodnutí nezbytný.¹⁵ Hlas každého občana Unie tím tak ve volbách do Evropského parlamentu získal větší roli.

Posledním, ale neméně důležitým záměrem bylo také stanovení nových společných cílů integračního procesu. JEA poukázal dokonale na složitosti mezivládního jednání a snažil se především připravit další integrační kroky ke sblížení hospodářských a měnových politik, a propojit prozatím separované agendy Evropské politické spolupráce s institucionální strukturou společenství. Rovněž je třeba usilovat o vytvoření podmínek pro užší spolupráci v oblasti zahraniční politiky.¹⁶

Podstatnější roli tato politika získala až ve Smlouvě o EU z roku 1992, v JEA se členské státy v podstatě jen zavázaly, že si ještě před svým konečným rozhodnutím budou navzájem poskytovat důležité informační údaje, a radit o jakýchkoliv zahraničněpolitických záležitostech všeobecného zájmu tak, aby zajistily, že jejich společný vliv je uplatňován co nejúčinněji koordinací, sblížením stanovisek a uskutečňováním společných kroků.

Celý název JEA se opírá o jeho ryzí význam. V článku 1 odstavec 1 dohody o JEA byla jako cíl stanovena ucelená „Evropská unie“. Ačkoliv přes prezentaci, jako by šlo hlavně o jednotný trh, to byl ve skutečnosti razantní krok kupředu k vybudování sjednocené Evropy. Rozšířil pravomoci ES tím, že vzal vládám států kompetenci vydávat zákony v řadě nových významných oblastí, zejména životního prostředí. Rozšířením většinového hlasování výrazně posílil nadnárodní charakter ES.¹⁷ Přestože nejvýznamnějším přínosem JEA bylo odblokování procesu integrace v oblasti vnitřního trhu s návratem k hlasování v Radě kvalifikovanou většinou, staly se součástí zde zakotvených reforem také změny v sociální oblasti, ve výzkumu a v technologickém rozvoji. Celkově tedy Akt zpružnil politický i „ústavně právní“ systém ES, jež tak mohlo

¹⁵ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 120.

¹⁶ MAURER, A. *Bpb: Bundeszentrale für politische Bildung: Einheitliche Europäische Akte (EEA)* [online]. [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/das-europalexikon/176813/einheitliche-europaeische-akte-eea/>.

¹⁷ BOOKER, Christopher a Richard NORTH. *Skryté dějiny evropské integrace*, s. 261.

začít rychleji a rozhodněji reagovat na politický, ekonomický ale i sociální vývoj ve světě.¹⁸

1.3 Zásadní milníky

Bylo zcela evidentní a jednoznačné, že ES byla na kraji se svým financováním a musela se tak učinit zásadní reforma. Postupný proces rozvíjení ES na přelomu osmdesátých a devadesátých let, který vedl k přijetí Maastrichtské smlouvy a vzniku EU, byl nevyhnutelně ovlivněn zásadními politickými změnami, které proběhly ve střední a východní Evropě v letech 1988 – 1990. Pád komunistických režimů v Sovětském svazu a v zemích střední a jihovýchodní Evropy na vývoj Společenství sporný vliv. Jedna strana poukazovala na legitimitu a ekonomické struktury, jež se vytvořily po druhé světové válce. Jak se postavit vůči zemím, z východní části kontinentu, jejichž nově rozvíjející se demokratické režimy na ně pohlížely jako na svůj vzor a cíl, byla otázka kladena na druhé straně.¹⁹

První finanční rámec byl pětiletý a platil pro období mezi lety 1988 – 1992. Metoda, s kterou přišli Delors a jeho tým byla realizována pomocí série tzv. stabilizátorů. Prvním a nejznámějším byl tzv. Delorsův balík I., který byl schválen na zasedání Evropské Rady v Bruselu konaném ve dnech 11. – 13. února 1988. Tento balík uskutečňoval projednávání celé škály nejrůznějších reformních požadavků od finančního systému až k zefektivnění vnitřního trhu, a vznikl na návrh Evropské komise jako komplexní reforma evropského rozpočtu.²⁰ Soubor opatření k řešení finančních otázek vyvolala rostoucí nerovnováha příjmů a výdajů rozpočtu na vytváření vnitřního trhu ES, ale i jejich rozšíření o hospodářsky chudší středomořské státy. Byl navržen tak, aby úspěšně dosáhl cílů stanovených v JEA. Jeho cílem bylo mimo jiné snížení nákladů na společnou zemědělskou politiku představující zhruba 67 % výdajových prostředků ES.²¹

Jak již bylo zmíněno, myšlenka efektivnější integrace měnové politiky skutečně vznikla na konci osmdesátého století po přijetí JEA. V tomto světle se jednotná měna jevila jako jeden ze základních atributů jednotného vnitřního trhu. Komise předložila

¹⁸ PAJAS, Petr a Pavel ČERNOCH. *O Evropské unii*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000. ISBN 80-86345-04-1, s. 179.

¹⁹ PLECHANOVÁ, Běla. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*. Praha: Karolinum, 2004. 355 s. ISBN 80-246-0800-6, s. 96.

²⁰ *EUROSKOP.CZ: Evropská unie - víceletý finanční rámec* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/rozpocet-eu/vicelety-financi-ramec/>.

²¹ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 131.

další dokument, o jehož přípravu byl požádán tzv. Delorsův výbor již na summitu Evropské Rady v Hannoveru v červnu 1988.²² Expertní skupina se měla pokusit analyzovat a konkrétně naplánovat kroky umožňujících zřízení Hospodářské a měnové unie (HMU), tedy o podrobnější zpracování dalšího z okruhů, které byly v obecné politické rovině schváleny v JEA.

Výsledek úsilí skupiny expertů byl v podobě tzv. Delorsovy zprávy představen o rok později, 12. dubna 1989. Dokument navrhoval zavedení společné měny ve třech etapách. První stádium se mělo zaměřit na urychlení hospodářské konvergence a na posílení koordinace měnových politik. Těžiště druhého stádia by spočívalo v legislativních změnách ve Smlouvě o EHS, včetně přijetí opatření umožňujících ustavení Evropské centrální banky. Poslední třetí fáze by započala neodvolatelným zafixováním měnových kurzů, které by bylo následováno nahrazením národních měn.²³ Zpráva kromě toho zdůraznila nutnost vytvoření nezávislé instituce odpovědné za měnovou politiku Unie, tedy Evropskou centrální banku (ECB). Byla schválena Evropskou radou na svém zasedání v Madridu, příčinou byly nejspíše politické změny, které se šířily Evropou, a hlavně otázka možného sjednocení Německa.

Působivý projekt na dokončení společného trhu získal u členských zemí ES velkou podporu. Avšak i pár neshod ohledně budoucího směřování ES se dále prohloubily událostmi navazujícími na rozpad protikladného světa, které byly symbolicky vyjádřeny pádem Berlínské zdi 9. listopadu 1989, rozpadem Sovětského svazu, demokratizací zemí střední a východní Evropy a změnami ve světovém obchodu. Ty nejen že motivovaly ES k pokroku v ekonomickém sektoru a měnové integraci, ale také v integraci politické. Kvůli celkové proměně politické mapy poválečné Evropy stály členové ES před otázkou, jak na momentálně vzniklou situaci reagovat, přičemž bylo zřejmé, že jejich zájmy se přestávají shodovat více než kdy jindy.

Vzhledem k překročení rámce zakládajících smluv buď v ekonomické nebo politické dimenzi bylo nutné přikročit k určitému přezkoumání. Mezivládní konference se v tomto případě měla stát nástrojem revize. Cílovým tématem bylo HMU, díky rozhodnutí Evropské rady ve Štrasburku, z prosince 1989. Avšak ES čelilo znovu

²² ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: Integrace ČR do EU – měnová a hospodářská politika. *Cnb.cz*[online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/.

²³ BusinessINFO.cz: Váš zdroj ověřených zpráv, návodů a rad.: *Maastrichtská smlouva* [online]. 10. 12. 2008 [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/euro-maastrichtska-smlouva/>.

požadavku, kvůli nesplněné vojenské operaci a propuknutí konfliktu v bývalé Jugoslávii, zaujmout společný zahraničněpolitický postoj, a uplatňovat jej i v oblasti mezinárodních vztahů. Díky této situaci se priority mezivládní konference nepatrně obměnily.²⁴ Kromě HMU bylo třeba upevnit i zahraniční spolupráci. Nabízelo se vytvořit paralelní mezivládní konference, které by se zabývaly oběma klíčovými tématy. Helmut Kohl a François Mitterrand²⁵, jsou právě ti, kteří podporovali toto řešení. Ve společném dopise předsedovi irské vlády Charlesi Haugheyemu požádali, aby se Evropská Rada na neplánovaném zasedání zabývala otázkou politické unie (EPU).²⁶ Za přítomnosti Komise Jacquese Delorse prezentovali své názory na nedávné události v Berlíně a ve východní Evropě. Oba zdůraznili vůli hlav států a vlád dvanácti členských zemí ES podporovat demokratické reformy v této části Evropy.²⁷ Zastávali také názor, že ES musí posílit vnitřní strukturu a určit nové možnosti rozšíření.

1.4 Mezivládní konference v roce 1990

Zasedání Evropské Rady v Dublinu schválilo návrh na svolání dvou mezivládních konferencí, načež se členské státy rozhodly zavést změny v obou oblastech současně tak, aby vešly v platnost najednou. Došlo tak ke splynutí otázek sjednocení Německa, plánu HMU a zatím nekonkrétního plánu Evropské politické unie (EPU), který k sobě zahrnoval úsilí o dokončení institucionálních změn v ES a snahy o posílení institucionálního rámce zahraničněpolitické spolupráce.²⁸

Dominantní, nikoli však jedinou aktivitou ES, byla příprava mezivládních konferencí, jejichž zahájení se předpokládalo v prosinci 1990. Bylo potřeba, aby společně s mezivládním jednáním pro HMU zakončily svá vyjednávání co nejdříve. To hlavně z důvodu, aby náležitá smlouva mohla vzejít v platnost před koncem roku 1992. Za důležitá rozhodnutí je považováno také odstartování oficiálních jednání mezi ES

²⁴ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 134.

²⁵ Helmut Kohl byl německý konzervativní politik, bývalý kancléř Západního Německa a dlouholetý předseda Křesťanskodemokratické unie. H. Kohl byl druhou z pouhých tří osobností, které Rada Evropy jmenovala čestným občanem Evropy za jeho mimořádné zásluhy o evropskou integraci. François Mitterrand, bývalý francouzský prezident a levicový politik, se podílel na pádu komunismu ve východní Evropě. F. Mitterrand prosadil v roce 1986 podpis JEA.

²⁶ ELVERT, Jürgen. *Helmut Kohl: Europäische Einigung* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.bundeskanzler-helmut-kohl.de/seite/europaeische-einigung/>.

²⁷ *Europeana: Ausstellungen Vor 30 Jahren - Helmut Kohl und François Mitterrand vor dem Europäischen Parlament* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.europeana.eu/de/exhibitions/30-years-ago-the-european-parliament-and-german-reunification/helmut-kohl-and-francois-mitterrand-speak-to-the-european-parliament>.

²⁸ PLECHANOVÁ, Běla. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*, s. 101.

a zeměmi EFTA, které přislíbily vytvoření užší spolupráce, a následně také vytvoření společné zóny volného obchodu v podobě Evropského hospodářského prostoru (EHP) s platností od 1. ledna 1994.²⁹

V dubnu 1990 se zabývalo Společenství společnou výzvou Mitterranda a Kohla ve smyslu potřeby aktivních opatření a pak tří následných summitů, které tento tandem spolu s Delorsem udržovaly v nepřetržitém napětí, a vymezily konkrétní zadání.³⁰ Dne 6. prosince 1990 navrhli úřadujícímú předsedovi Rady Giulovi Andreottimu pětibodový katalog, který obsahoval různé tematické oblasti, jimiž by se mezivládní konference měla zabývat. Doporučili projednat rozšíření pravomocí Společenství v různých oblastech politiky, jako je ochrana životního prostředí, zdraví a ochrana spotřebitele. Mělo by se rovněž zvážit posílení pravomocí Společenství v oblasti azylové a přistěhovalecké politiky a boje proti organizovanému zločinu. Třetí tematickou oblastí bylo posílení role Evropského parlamentu a otázka účasti národních parlamentů a regionů.³¹ Na čtvrtém místě bylo uvedeno posílení Evropské rady, zejména v oblasti zahraniční politiky, a jako pátý bod byl rozvoj společné bezpečnostní politiky ve spolupráci se Západoevropskou unií (ZEU)³².

Summit v Římě v prosinci 1990 zahájil dvě mezinárodní konference, jejichž cílem bylo podruhé podstatně revidovat dosavadní zakládací smlouvy. Hlavním úkolem první konference bylo vybudování smluvního rámce pro vytvoření HMU členských zemí ES, která se stala jedním z nejvýznamnějších integračních projektů vůbec. Druhá konference se, pod vlivem politických změn konce osmdesátých let i nových výzev rizik konce tisíciletí, zabývala vytvořením rámce pro užší politickou spolupráci v oblasti zahraniční politiky, justice a vnitřní bezpečnosti a s tím tedy založení EPU.³³

Záměrný požadavek postupně zavést HMU vyslovil Delors, Kohl a Mitterrand jako správnou cestu k řešení naléhavých úkolů. Na základě Delorsovy zprávy se Evropská rada v Madridu rozhodla zahájit první fázi HMU, a od 1. července 1990 plně

²⁹ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 123.

³⁰ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 80-710-6663-X, s. 349.

³¹ KOVÁŘ, Martin, HOŘČÍČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace 1*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3, s. 133.

³² Západoevropská unie byla mezivládní vojenská a obranná organizace založená r. 1954 podpisem Pařížských dohod, se sídlem v Bruselu. Hlavním úkolem ZEU se stala podpora integrace SRN do obranných struktur Západu.

³³ ELVERT, Jürgen. *Helmut Kohl: Europäische Einigung* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.bundeskanzler-helmut-kohl.de/seite/europaeische-einigung/>.

liberalizovat pohyb kapitálu.³⁴ Přestože si Francie a Německo stály za tím, že to je správná volba, Británie celý systém i projekt jednoznačně odmítala, a navrhovala rozmanité cesty. Jednou z nich byla paralelní existence zákonného platidla, současně i měny jednotlivých národních států. Z toho vyplývalo, že bylo třeba najít společný kompromis. To umožnilo předložení Delorsovo balíku II, který obsahoval přehled požadavků a úkolů za účelem finanční stabilizace ES.

Jak se dalo očekávat, práce mezinárodní konference o EPU byla obzvláště obtížná. A to převážně kvůli otázce formy zahraniční a bezpečnostní politiky (SZPB), jejího vztahu ke společenství, parlamentních rozhodovacích postupů i rozšíření rozhodovacího postupu o hlasování kvalifikovanou většinou. Jednání o ní byla tedy více než komplikovaná a útoky proti federalistickému pojetí stále sílily a získávaly na významu i na váze. Příkladem může být podstatná pasáž projevu britské premiérky Margaret Tschacherové, ve kterém zdůrazňuje, že nechce zvýšení pravomocí Komise na úkor Parlamentu, a používá důkladný výrok: „*Ne, ne, ne.*“.³⁵ Přestože se již o Evropské Unii hovořilo, význam tohoto pojmu se zcela vytratil v politickém slova smyslu.

Představitelé Německa a Francie přišli s nabídkou kompromisu. Projekt, pojmenovaný jako tzv. Genscher-Dumasův plán, vládnul diskusím mezivládní konference o EPU. Pokoušel se vymezit oblast zahraničně politické spolupráce, a ta byla doporučena k zařazení do společné politiky. V průběhu jednání předložili ministři zahraničí těchto zemí návrh na vytvoření rady, která by sestávala z ministrů vnitra a spravedlnosti a měla by za úkol zabývat se vízovou politikou na evropské úrovni. Projekt také definoval roli ZEU jako pomyslného „mostu“ mezi NATO a ES. Po britské iniciativě a projektu německo-francouzské zahraničněpolitické spolupráce, které oba selhaly, následovala jednání o společné měně, statutu Evropské centrální banky a v případě EPU jednání o oblastech, v nichž bude možné přijímat rozhodnutí kvalifikovanou většinou.³⁶

1.5 Vyústění konferencí

Jednání mezivládních konferencí probíhala během následujícího roku 1991. Tento rok byl plný převratných dramatických událostí – jako např. první válka v Chorvatsku

³⁴ SCHEINERT, Christian. Fakta a čísla o Evropské unii: Historie hospodářské a měnové unie. *Europarl.europa.eu* [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/79/historie-hospodarske-a-menove-unie>.

³⁵ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 80-710-6663-X, s. 351.

³⁶ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 136.

a rozpad SSSR – tudíž nebylo možné, aby neměly vliv na jednání o EU. Byly prokázány důkazy o nedostatečnosti prostředků ES v oblasti zahraniční politiky, ale také rozdílnost zájmů a postojů k širokému spektru otázek mezinárodní agendy, stejně tak i potřeba soudržnosti z hlediska možné implementace na mezinárodním trhu.³⁷ Dalším zauzlením na mezivládní konferenci byla bez pochyby i nejednoznačnost obsahu plánovaného pojmu „Evropská unie“. Neexistence integračního cíle vedla k neurčitosti opravdové povahy politické unie, kterou mělo toto označení ztvárňovat.

V těchto jednáních mají tradičně důležité slovo předsedající státy, které zajišťují organizační zabezpečení celého procesu. V první polovině jednání mezivládní konference to bylo Lucembursko, političtí představitelé tohoto malého státu považovali za svůj úkol vyhnout se všem kontroverzním otázkám a připravit takový konečný projekt, který by pokud možno vyhovoval všem.³⁸ Následující předsedající zemí bylo Nizozemí, které podobně jako Lucembursko usilovalo o koordinaci představ jednotlivých členských států o možnosti vybudovat politickou unii. Avšak podporovali spíše federalistický přístup.

Dne 20. června 1991 předložilo Lucembursko předběžný koncept nové smlouvy a poté na summitu 28. – 29. června konečný *Návrh smlouvy o Evropské unii*. Ve snaze o maximální součinný postoj prezentoval tento malý stát ve svém návrhu v současnosti model chrámu, v němž byla soudní agenda, vnitropolitické otázky, zahraničně-politická spolupráce a obrana klasifikována mimo rámec zakládajících smluv do tzv. pilířů.³⁹ V těchto pilířích se počítalo s minimálními pravomocemi dosavadních institucí ES, prakticky měly stát mimo. To imponovalo britské vládě a do jisté míry i francouzské. Komise vedená Delorssem byla proti kvůli narušení do té doby prověřené modely institucí.

V červenci téhož roku, kdy se předsednictví ujali Nizozemci, lucemburský návrh odmítli. O pár měsíců později navrhli znění alternativní Smlouvy, která pilíře odmítala a byla založena na myšlence jediného Společenství, jednotného základu, v němž by se aktivity ES rozčlenily do jednotlivých divizí a pravomoci Komise i parlamentu byly značně posíleny. Jejich požadovaný jednotný základ se stále se rozšiřujícími pravomocemi nadnárodních institucí se pokoušeli uplatnit prostřednictvím stromového modelu, přesněji koncepcí EU jako silného kmenu s košatou korunou. Vzhledem ke

³⁷ PLECHANOVÁ, Běla. Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření, s. 101-102.

³⁸ EUROPA DIRECT Info-Point Europa Hamburg: KURZER ÜBERBLICK ÜBER DIE GESCHICHTE DER EU [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://infopoint-europa.de/de>.

³⁹ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, s. 352.

skutečnosti, že pouze Německo a Španělsko bezpodmínečně podpořily nizozemský model, nebyl tento návrh vzat jako podklad pro závěrečné jednání mezivládní konference a delegace se proto posléze vrátila k již přijatému lucemburskému schématu, které se stalo základem smlouvy.⁴⁰

Již během diskusí o rozšíření ES o bývalou Německou demokratickou republiku spolkový kancléř Kohl podporoval názor francouzského prezidenta Mitterranda, podle něhož bylo třeba dosáhnout namísto postupu evropské integrace do východní Evropy dalšího prohloubení spolupráce v rámci Dvanáctky.

⁴⁰ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 127.

2 MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA

Roční jednání mezivládních konferencí bylo ukončeno přijetím dokumentu, kdy se podařilo ustavit Evropskou unii, která není právnickou osobou a nenahrazuje členské země. Avšak za cenu vytvoření složité konstrukce zavádějící nejednoznačný vztah mezi EU a ES, s odlišně vymezenými kompetencemi, odlišnou rolí institucí a různými rozhodovacími procedurami.⁴¹ Mnoho Evropanů očekávalo, že maastrichtský summit národních hlav států vytvoří federálně organizovanou Evropu se společnou obranou i zahraniční politikou, a posílí evropské instituce. Nicméně to úplně úspěšné nebylo, z důvodu nezavedení federální Evropy. Unie byla založena na Evropských společenstvích, doplněných politikou a formami spolupráce, zaváděnými touto smlouvou. Jejím úkolem je utvářet vztahy mezi členskými státy a mezi jejich národy způsobem projevujícím soudržnost a solidaritu.⁴²

Dokument nese název Smlouva o Evropské unii, a byl podepsán na zasedání Evropské rady (summitu) v nizozemském Maastrichtu, ležícím nedaleko belgických a německých hranic, ve dnech 9. – 10. prosince 1991. Podle místa podpisu je tento dokument známý rovněž jako tzv. Maastrichtská smlouva. Text Smlouvy oficiálně signovali ministři zahraničí, hospodářství a financí jednotlivých členských zemí rovněž v Maastrichtu 7. února 1992. EP o Smlouvě jednal 7. dubna 1992 a podpořil jí 226 hlasy, zatímco proti hlasovalo 62 poslanců.⁴³ Jednalo se o nejrozsáhlejší reformu Římských smluv. Ratifikace jednotlivými zeměmi se zkomplikovalo již v úvodu, kdy byla odmítnuta v dánském referendu z června téhož roku. Problém, který tím vznikl, se mohl stát velmi vážnou překážkou dalšího postupu integračních snah. Po dokončení všech ratifikací vstoupila v platnost až dne 1. listopadu 1993.⁴⁴

⁴¹ PLECHANOVÁ, Běla. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*. Praha: Karolinum, 2004. 355 s. ISBN 80-246-0800-6, s. 102.

⁴² TICHÝ, L., Král, R., Plaňabová, J., Svoboda, P., & Zemánek, J. *Smlouva o Evropské unii. Smlouva o založení Evropského společenství*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85865-02-5, s. 13.

⁴³ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, s. 353.

⁴⁴ Historický vývoj evropské integrace: Evropská unie: Od Maastrichtu k Amsterdamu. *Peníze.cz*[online]. NextPage Media, s.r.o [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/hdp/16577-historicky-vyvoj-evropske-integrace>.

Obrázek 1 Památník v Maastrichtu

Zdroj: O'MALLEY, James. *Twitter* [online]. [cit. 22.3.2023]. Dostupný na [www: https://twitter.com/Psythor/status/1031192309071798272](https://twitter.com/Psythor/status/1031192309071798272).

Smlouva o EU uzavřená v Maastrichtu definovala pojem Evropská unie širěji než JEA, a sice jako strukturu, založenou na Evropských společenstvích, která je doplněna „politikou a formami spolupráce, zaváděných touto smlouvou“ (článek A Smlouvy). Tato formulace byla zvolena proto, že do EU byla zahrnuta též spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcí.

Zásadní prvky a obsahem Smlouvy o EU jsou:

1. Společná ustanovení;
2. Změny Smlouvy o EHS, jehož název byl změněn na ES, které zahrnuje též Hospodářskou a měnovou unii;
3. Společná zahraniční a bezpečnostní politika;
4. Spolupráce v oblastech justice a vnitřních věcech;
5. Závěrečná ustanovení;

6. Protokoly a Deklarace.⁴⁵

2.1 Konvergenční kritéria

Největší a nejdůležitější akcí této Smlouvy je cesta ke společné měně, která se zrodila dokumentem na základě Delorsova plánu a tzv. balíčků. Realizace Hospodářské měnové unie (HMU) byla podle tohoto plánu rozčleněna do tří etap, kterou lze charakterizovat jako vytvoření základů (od 1. července 1990), instalaci nástrojů (do 1. ledna 1994) a dokončení programu vytvořením Evropské centrální banky a společné měny (do 1. ledna 1997, nejpozději do 1. ledna 1999). Maastricht tedy zavedl kritéria přijetí eura, které musí země splňovat.⁴⁶

V první fázi šlo o zabezpečení volného pohybu kapitálu, stále pevnější koordinaci národních hospodářských a měnových politik a zajistit účast všech měn členských států v Evropském měnovém systému. V další etapě bylo hlavním úkolem vytvořit efektivní nástroj pro realizaci nových opatření a tím měl být Evropský měnový institut, složený z guvernérů národních bank. Ten musel plnit úkoly jako například posilovat koordinaci měnových politik členských států s cílem zajistit cenovou stabilitu. Realizace Evropského systému centrálních bank a výběr států, které odpovídají podmínkám pro přijetí společné měny, bylo poslední etapou.

Tato poměrně přísná speciální pravidla, někdy nazývaná maastrichtská udržení cenové stability měla být činná v eurozóně i poté, co měnu přijmou nové země. Stanovila také pravidla fungování eura v praxi. K nim patřila i pravidla určující, co musí země učinit, než vstoupí do eurozóny. Těmito kritérii jsou:

- Inlace – členská země by neměla přesáhnout v průběhu jednoho roku více než 1,5 procentního bodu míru inflace tří zemí EU s nejnižší inflací.
- Úroveň veřejného dluhu – roční schodek veřejných financí země nesmí přesáhnout 3 % hrubého národního produktu, a celkový dluh 60 % HDP.
- Úrokové sazby – dlouhodobá úroková sazba v zemi nesmí během jednoho roku překročit o více než 2 procentní body úrokovou sazbu tří členských států s nejlepšími výsledky.

⁴⁵ HAD, Miloslav a Bohumil PIKNA. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001. ISBN 80-86345-06-8, s. 18.

⁴⁶ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, s. 354.

- Směnný kurz – země musí zachovat stabilní směnný kurz.⁴⁷

2.2 Komplikovaná ratifikace

Ratifikace Smlouvy bylo nutné od všech členských států Společenství, jelikož pozměnila základní smluvní rámec ES a obsahovala ustanovení, že v případě nepotvrzení jedinou zemí by nenabyla platnosti. Z toho důvodu spousta zemí nechalo své občany rozhodnout prostřednictvím referenda, a některé ratifikovaly Smlouvu o EU parlamentní cestou. I po dosažení kompromisu pak viselo nad platností dokumentu několik otazníků. Poprvé v historii ES se tak výrazně projevíly otazníky nad propojením integrace se zájmy a potřebami občanů.⁴⁸ Schválení Smlouvy bylo obtížnější a zdlouhavější, než se očekávalo. Proto muselo být původní datum platnosti přesunuto ze zamýšleného začátku roku 1993 až na listopad téhož roku hlavně z důvodu neúspěšných referend a ústavních změn. Politicky lze za zvláště důležité a složité považovat ratifikační procesy Dánska, Francie, Německa a Velké Británie.

Lidové hlasování v Dánsku vedlo ke krizi: 50,7 % Dánů hlasovalo proti maastrichtským rozhodnutím a hrozilo, že zablokuje důležité reformy, které smlouva obsahuje. V tu dobu prohlásil francouzský prezident, že ratifikace proběhne ve Francii také referendem, i když ústava lidové hlasování nevyžadovala. Zavedení aktivního a pasivního volebního práva v komunálních a evropských volbách pro cizince, a obava ze ztráty identity se u Francouzů ukázalo jako problém. Vzhledem k tomu byl i jejich výsledek proti původnímu očekávání velmi těsný, nicméně pro schválení se vyslovilo 51 % občanů ze 70 % zúčastněných. Rok 1992 – magický rok dokončení jednotného trhu, se stal kolotočem emocí. Po ústupcích a zdlouhavém zvažování se podařilo změnit "ne" Dánů na "ano". Téměř mytologická netransparentnost Maastrichtské smlouvy však nadále dominovala tvrdým debatám, zejména v Německu a Velké Británii.⁴⁹

Za poněkud komplikované lze považovat i přijetí Maastrichtské smlouvy v Německu, kde potíže nesouvisely se získáním potřebné podpory v parlamentu, ale spíše se zabezpečením souladu textu Smlouvy o EU s německou ústavou. Spolková rada a Spolkový sněm schválily dokument v termínu a celkem bez potíží. Vnitřní debata

⁴⁷ *Evropská centrální banka: Pět věcí, které potřebujete vědět o Maastrichtské smlouvě* [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.cs.html.

⁴⁸ BAŤA, Igor. *Maastrichtská smlouva a vznik Evropské unie* [online]. Znojmo, 2011 [cit. 2023-03-24]. Bakalářská práce. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo s.r.o. Vedoucí práce Mgr. Jan Hodač. Dostupné z: https://theses.cz/id/4h2ntz/Maastrichtska_smlouva_a_vznik_Evropske_unie_pdf.pdf.

⁴⁹ WEIDENFELD, Werner. *Die Europäische Union*. Brill | Fink, 2012. ISBN 9783825233471.

v Německu se koncentrovala především na otázku, zda přijímaná smlouva neznamená zásah do německé suverenity. Nicméně z toho důvodu si obě instituce vynutily zvláštní rozhodnutí německého Ústavního soudu. V otázce nadřazenosti Smlouvy o EU vůči německému ústavnímu zákonu Ústavní soud prohlásil, že dokument nevytváří stát ale pouze „užší spojení zemí na principu kooperace“, které bylo soudem nazváno jako „Staatenverbund“. Konečné prohlášení ústavního soudu dále najevo, že smlouva není v rozporu s ústavou. Upozornil také na suverenitu členských států, když došel k závěru, že EU nezakládá stát.⁵⁰

Britská vláda opětovně zamítla hlasovat pro ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Tím pádem bylo nutné schválení v obou komorách parlamentu. Hlasování mělo proběhnout v době, kdy země procházela hospodářským poklesem, během něho se zvýšil počet nezaměstnaných na 2,6 mil. osob. V tu dobu bylo obtížné udržet dosavadní hodnotu libry na finančních trzích. Kromě toho by Británie musela po přijetí dokumentu zaplatit příspěvek do rozpočtu ES o 2 miliardy liber více. Premiér John Major vyzdvihnul na zasedání sněmovny ústupky, ať už šlo o výjimky ze smlouvy udělené v průběhu vyjednávání, nebo o odklon širší evropské bezpečnosti. Nakonec i britské vládě se podařilo ratifikaci schválit, avšak s velmi těsným výsledkem.⁵¹

2.3 Koncept tří pilířů

Maastrichtská smlouva je postavena na původně lucemburské koncepci tří pilířů. Můžeme ji charakterizovat jako významný krok směrem k federaci a určitý předěl ve vývoji integračního procesu. Přinesla významné novinky nejen v oblasti ekonomické, ale i v politické.⁵² Mezi ně patří následující podstatné body:

- ukotvila požadavek budoucí společné měny;
- přiznala právo na přidružení postkomunistickým zemím, které se vrátily k demokracii;
- navrhla možnost zavedení evropského občanství;
- přijala Sociální chartu;⁵³

⁵⁰ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-015-2, s. 127.

⁵¹ Tamtéž.

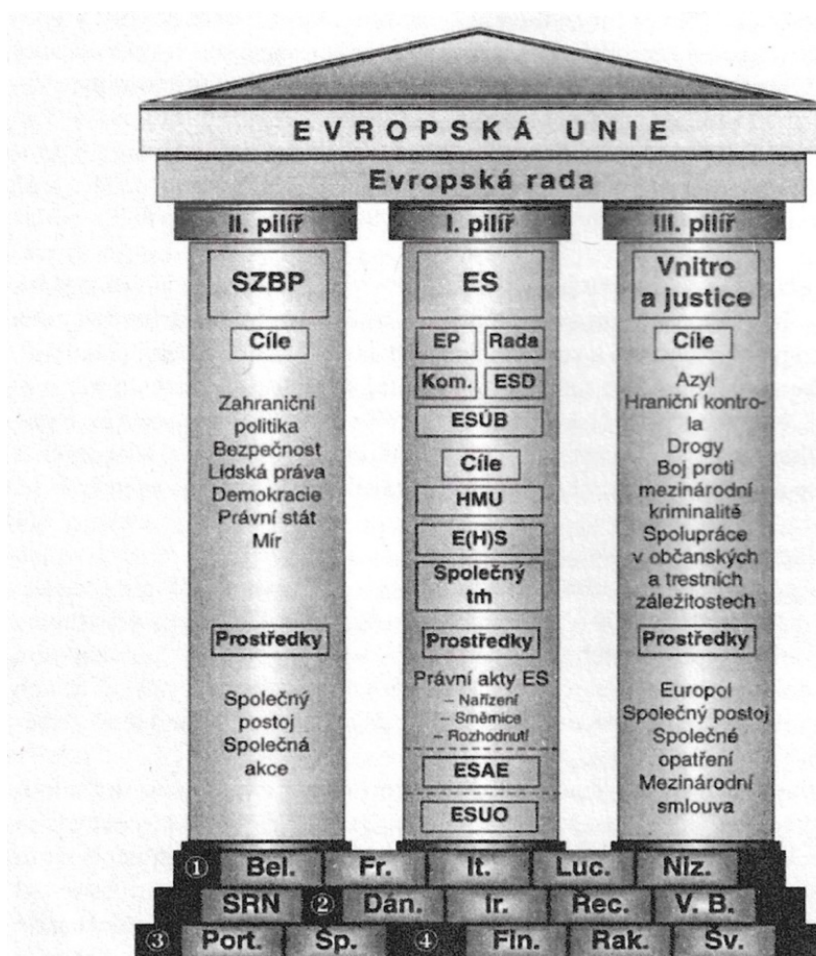
⁵² HAD, Miloslav a Luděk URBAN. *Evropská společenství: první pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997. ISBN 80-85864-38-X, s. 19.

⁵³ Mezinárodní smlouva o sociálních a hospodářských právech ratifikovaná členskými státy Rady Evropy.

- výrazně rozšířila rozsah hlasování kvalifikovanou většinou v Radě, a velmi značně posílila roli a pravomoci EP.

Smlouva přidala k Unii další dva pilíře – společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZPB) a spolupráci v justici a vnitřních věcech. První pilíř vychází ze smluv o ES – Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), Evropské společenství pro atomovou energii (EUROATOM), a zahrnuje převážně oblast ekonomickou.⁵⁴

Obrázek 2 "Maastrichtský chrám"

Zdroj: Malá encyklopedie Evropské unie 1997, s. 121.

2.3.1 První pilíř – Evropská společenství

Za nejdůležitější část smlouvy lze považovat první pilíř, který zásadně reviduje Římskou smlouvu. Jeho zjevným účelem bylo posílit legitimitu společných institucí, a zároveň zprůchodnit rozhodovací proces. Posláním Společenství bylo podporovat hladké

⁵⁴ MAŇÁK, Martin. *100 otázek a odpovědí o Evropské unii*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000. Průvodce EU. ISBN 80-85864-77-0, s. 15.

fungování jednotného trhu. Mimo jiné i harmonický, vyvážený zároveň i udržitelný rozvoj ekonomické aktivity, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, a také rovnost žen a mužů. Patří do něj i hospodářská a měnová unie (EMU) spolu s Evropskou centrální bankou, jednotnou měnou a souvisejícími pravidly a procedurami.⁵⁵ Nadnárodní principy zůstávají platné jen pro kompetence prvního pilíře dle nově vzniklé Smlouvy. Role Komise, Soudu a Rady je přesným způsobem vymezeno ve druhém a třetím pilíři.

Smlouva o EU se v rámci prvního pilíře zabývala kromě dílčích reforem jednotlivých politik také rozsáhlejšími změnami institucionální struktury. Z hlediska evropských orgánů se přijetí *principu subsidiarity*⁵⁶ stalo velmi důležitým. Tento princip se měl stát základním východiskem, podle něhož budou nadále řešeny vztahy mezi Společenstvím, státy a dalšími územně-správními jednotkami. V praxi znamená, že každý veřejný úkol má být vždy řešen na té úrovni, která ho může uspokojivě splnit, tj. na úrovni obce, regionu, spolkové země, členského státu a úkoly společné pro všechny státy jsou řešeny v rámci EU.⁵⁷ Po zavedení zásady subsidiarity dohoda stanovila, že orgány EU budou nadále zasahovat pouze v případech, bude-li to nezbytně nutné. V případě, že by nastala okolnost, v jejímž případě dosáhne výsledku členská země sama, Komise nezasáhne.

Kromě vyhrazených kompetencí vyzvala Smlouva EU také sledování toho, jak je princip subsidiarity, jako pravidla pro postup ES při dalším rozšiřování kompetencí, realizován uvnitř Společenství. Další důležitou součástí prvního pilíře bylo rozhodnutí o vytvoření fondu soudržnosti (tzv. kohézního fondu), z něhož byly financovány projekty v oblasti životního prostředí a dopravy v členských státech, jejichž HDP nedosahuje 90 % průměru EU.

2.3.2 Druhý pilíř – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Vyjednávání o druhém pilíři, tj. o společné zahraniční a bezpečnostní politice, se vyvíjela celkem komplikovaně. Důvodem byla jednak skutečnost, že šlo o klíčovou součást suverenity, o níž národní státy nechtěly přijít, ale zároveň odlišné národní zájmy a tradice členských států, které se zde odrážejí. Členskými zemím se nedařilo stanovit společný

⁵⁵ KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace 2*. Praha, 2006. ISBN 80-7254-741-0, s. 107.

⁵⁶ Princip subsidiarity je politická zásada, podle níž se rozhodování a zodpovědnost ve veřejných záležitostech má odehrávat na tom nejnižším stupni veřejné správy, který je nejbližší občanům.

⁵⁷ HAD, Miloslav a Luděk URBAN. *Evropská společenství: první pilíř Evropské unie*, s. 45.

přístup k řadě zahraničněpolitických otázek.⁵⁸ Maastrichtskou smlouvou bylo stanoveno, že SZPB se bude zabývat bezpečnostními problémy Unie, a zahrnovat všechny otázky týkající se eventuálního formování společné obranné politiky, což by mohlo časem vést ke společné obraně. Úkolem EU bylo definovat a realizovat právě tuto politiku prostřednictvím mezivládních metod. Členské státy ji musely, a dodnes musí, aktivně a bezvýhradně podporovat v naprosté upřímnosti a vzájemné solidaritě.⁵⁹

Radě dostala rozhodující roli při vymezení a provádění společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Ta činila rozhodnutí na základě jednomyslnosti s výjimkou obvyklých otázek, a otázek, na něž platila zásada rozhodování kvalifikovanou většinou. Získala pravomoc rozhodovat o tom, jak hodlá postupovat ve vztahu ke konkrétním mezinárodně politickým dotazům, kdy jsou dotčeny zájmy Unie. Nástroje, které měla k dispozici, zahrnovaly společná stanoviska, společný postup a společné akce Unie. V oblasti SZPB nemá Komise, stejně jako v záležitostech ES, právo předkládat návrhy, o nichž musí rozhodnout Rada. Může však Radě předkládat záležitosti, stejně jako to mohou učinit členské státy.

Cíle SZPB Evropské unie byly definovány takto:

- zabezpečení společných hodnot, základních zájmů a nezávislost Unie;
- posilování bezpečnosti Unie a jejích členských států;
- zachování míru a posilovat mezinárodní bezpečnost v souladu s principy Charty OSN;
- podpora mezinárodní spolupráce, rozvoj a upevňování demokracie, právního státu a respektování lidských práv a svobod.⁶⁰

2.3.3 Třetí pilíř – Spolupráce v justici a vnitřních věcech

Převratné změny, jež probíhaly ve střední a jihovýchodní Evropě právě v době, kdy vznikal jednotný trh, vyvolaly ve veřejném mínění Dvanáctky zcela neopodstatněné obavy z masové migrace do zemí vznikající Unie. Tato potřeba byla zvýšena skutečností, že se v roce 1985 pětice zakládajících členů EHS (bez Itálie) rozhodla, jak již bylo řečeno,

⁵⁸ Die zweite Säule der Europäischen Union: gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik: The common foreign and security policy [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.cvce.eu/de/education/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/280511d5-b97d-4f51-b60d-7496ade168ea>.

⁵⁹ NÈGRE, François. *Fakta a čísla o Evropské unii: Druhý pilíř společné zemědělské politiky: politika rozvoje venkova* [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/110/druhy-pilir-spolecne-zemedelske-politiky-politika-rozvoje-venkova>.

⁶⁰ HAD, Miloslav a Bohumil PIKNA. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001. ISBN 80-86345-06-8, s. 19.

uzavřít tzv. Schengenskou dohodu, upravující mimo jiné volný pohyb osob přes vnitřní hranice signatářských zemí. Aby byl zajištěn nerušený pohyb osob členských států v rámci Unie, který je předpokladem dobrého fungování jednotného trhu, přijaly v rámci třetího pilíře Maastrichtské smlouvy řadu ustanovení týkajících se společné imigrační a azylové politiky, spolupráce v celní, justiční, civilní i trestní oblasti, koordinace boje proti drogám, mezinárodním podvodům apod.⁶¹

Stejně jako druhý pilíř byl též třetí pilíř vybudován na zásadách mezivládní spolupráce. Z toho vyplývalo, že se uplatňoval princip jednomyslnosti na veškerá rozhodnutí. Každý členský stát tedy mohl vetovat jakoukoliv stranu. To se ukázalo jako nešikovné, protože EU nedokázala reagovat v oblasti týkající se justice a vnitra v řadě věcí nedostatečně flexibilně a pružně, jak by bylo potřebné.

Cílem Unie bylo rozvíjet v těchto oblastech společný postup pomocí mezivládních metod, a poskytovat tak svým občanům vysokou úroveň ochrany v prostoru svobody, bezpečnosti a spravedlnosti. Ten zahrnoval tyto oblasti:

- azylovou politiku;
- pravidla upravující překračování vnějších hranic členských států a provádění kontrol na nich;
- boj proti nedovolenému přistěhovalectví;
- boj proti terorismu, závažné trestné činnosti, drogové závislosti a mezinárodním podvodům;
- soudní spolupráce v trestních a občanskoprávních věcech;
- vytvoření Evropského policejního řádu (Europolu) se systémem výměny informací mezi policejními orgány členských států.⁶²

2.4 Udělení výjimek

Smlouva o EU tedy pokryla všechny tři pilíře podobně, jako předtím JEA revidoval veškerý smluvní rámec, tzn. Smlouvy o ESUO, EHS a EUROATOM. Smlouva o EU jako taková byla velmi stručným dokumentem. Avšak její součástí byl podrobný soubor, jež pozměňoval ustanovení ke Smlouvě o EHS a k dalším zakládacím dokumentům. Význam Maastrichtské smlouvy se rovnal intenzitě debat, které vyvolala. To bylo důležité urychlení integračního procesu, zejména EMU byla revolučním krokem vpřed. Řada

⁶¹ KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace 2*, s. 109.

⁶² PELTRÁM, Antonín. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2849-0, s. 94.

Evropanů se však své národní měny nevzdávala jen tak lehce, a přes zpočátku optimistické představy o rychlé ratifikaci smlouvy (do konce roku 1992) měly nakonec některé vlády členských zemí s jejím přijetím problémy.⁶³ Součástí Smlouvy o EU byla dále dohoda o sociální politice, 17 protokolů a 33 deklarácí, které nejenže rozváděly dílčí otázky, jako byl například statut ECB, ale registrovaly také výjimky při aplikaci některých společných ustanovení smlouvy pro jednotlivé členské státy. Toto řešení bylo výsledkem nedostatku konsensu o rozsahu rozšířených kompetencí společenství v oblasti hospodářské a měnové unie, kde si výjimky vyhradily Británie a Dánsko.⁶⁴

Velká Británie konkrétně svůj nesoulad s novými integračními aktivitami prohlašovala už v momentě zahájení a průběhu mezivládní konference. Nesouhlasila také se začleněním tzv. sociální kapitoly. Ustavičné výjimky v britském případě pokrývaly zejména agendu společné měny. V reakci na neúspěšné referendum v Dánsku se následně jednalo o udělení dodatečných výjimek. U Dánska se soustředily převážně na společnou měnu a právo neúčastnit se projektů SZBP v oblasti obrany.⁶⁵

⁶³ KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace*, s. 111.

⁶⁴ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 139.

⁶⁵ PLECHANOVÁ, Běla. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*, s. 107-108.

3 EVROPSKÁ INTEGRACE ČESKOSLOVENSKA

3.1 Vytváření vzájemných vztahů

Fiala a Pitrová uvádí, že datování prvních vztahů mezi ES a zeměmi střední a východní Evropy připadají před rokem 1969. K tomu došlo prostřednictvím nabídky k podpisu obchodních dohod, z důvodu vytváření obchodní politiky. Nicméně odsouhlasení neproběhlo, protože vedení Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)⁶⁶ odmítlo přistoupit na podmínku ES, že budou dohody uzavřeny nikoliv s RVHP jako celkem, ale s jednotlivými zeměmi.⁶⁷

K přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se datují první intenzivnější kontakty Československé socialistické republiky (ČSSR) s EU, v té době ESUO a EHS, kdy s nimi uzavřela sektorová ujednání pro hutnické výrobky, ocel či sklo a bilaterální dohodu o obchodu s textilem. Atraktivita ES v zemích RVHP vzrostla nástupem J. Delorse do čela Komise, která pod jeho vedením začala realizovat ctižádostivý projekt společného trhu. Neméně důležitý dopad na změnu přístupu RVHP k ES mělo rozšíření devítky o Řecko (1981) a později zejména vstup Španělska a Portugalska (1986).

Československo, jako zakládající členský stát RVHP, představovalo typický příklad země a ekonomiky velmi silně závislé na tomto politicko-hospodářském uskupení. Prohlubování integrace spolu s rozšiřováním ES tak dodalo Společenství podstatnou ekonomickou váhu, kterou nemohly země východního bloku přehlížet.⁶⁸ Přijetí nových podmínek RVHP v Bruselu učinilo možnost ES navrhnout všem členům normalizaci vzájemných vztahů a zahájení rozhovorů o bilaterálních dohodách.

Společná deklarace o navázání oficiálních vztahů mezi ES a RVHP z června roku 1988 nastiňuje hranice jejich navazující spolupráce.⁶⁹ Byl to velmi minimalistický text,

⁶⁶ Rada vzájemné hospodářské pomoci vznikla v lednu 1949 v Moskvě, která byla jejím stálým sídlem. Členy RVHP byly Bulharsko, Československo, Polsko, Maďarsko, Rumunsko, Albánie (do roku 1961), Německá demokratická republika a samozřejmě Sovětský svaz, který pochopitelně zastával vedoucí postavení díky své politické moci i hospodářskému potenciálu. Původním posláním RVHP bylo sjednotit síly SSSR a jeho satelitů proti ekonomické síle Západu a stát se nezávislou zemí. Již v roce 1949 byla schválena sofijská usnesení, zakazující a přísně kontrolující zahraniční obchod členů RVHP se Západem. RVHP koordinovala vzájemný obchod členských zemí a hospodářskou pomoc. Až do šedesátých let byla snaha zvýšit míru integrace a ekonomiky. Pro Československo nebylo členství v RVHP přínosem. Pro většinu méně vyspělých členských zemí ale ano. Zpočátku měla díky vlivu Stalina převážně politický než ekonomický program.

⁶⁷ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 161–162.

⁶⁸ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2006. Vize Evropy. ISBN 80-87029-02-X, s. 88.

⁶⁹ VOŽENÍLEK, Břetislav. Metodický portál RVP.CZ: Historie a vývoj Evropské unie. *Cesta k Evropské unii v letech 1984-1992* [online]. 19.3.2014 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/18563/historie-a-vyvoj-evropske-unie-2.-cast.html>.

který ukazoval, jak těžké bylo najít při nejmenším minimální platformu pro vzájemnou spolupráci obou stran. Obchodní vztahy, nejdůležitější forma vzájemné součinnosti, byly ale z deklarace vyloučeny. Společenství chápalo deklaraci především jako příležitost, jak si otevřít cestu k bilaterálním dohodám s jednotlivými zeměmi socialistického tábora, nikoli jako rámcovou smlouvu, která by jasně vymezovala oblasti možné budoucí spolupráce.⁷⁰

V září 1988 navázalo Československo s Evropským společenstvím diplomatické vztahy.⁷¹ První vzájemná dohoda průřezového charakteru je datována 19. prosincem 1988, kdy se v Bruselu sešli zástupci ČSSR a Evropských společenství, aby signovali *Dohodu o obchodu průmyslovými výrobky mezi ČSSR a EHS*. Tuto smlouvu podepsal za Československo tehdejší ministr zahraničního obchodu Jan Štěrba, a vešla v platnost 1. dubna 1989. Obecná struktura dohody, neexistence pevného termínu pro odstranění omezení i samotná limitace dohody na obchod s průmyslovými výrobky byla svým způsobem trestem za neochotu československého vedení realizovat v rámci systému zásadní změny.⁷² Představovala čistě obchodní dohodu nepreferenčního charakteru plně založenou na principu nejvyšších výhod podle pravidel GATT⁷³, jež představovala jediný prostředek vzájemných kontaktů zemí SVE během studené války. Platnost dohody byla stanovena na 4 roky.

3.2 Pád komunismu v Československu

Když se na konci osmdesátých let ve střední a východní Evropě zhroutily komunistické režimy, probíhal v západní Evropě velmi intenzivní proces prohloubení evropské integrace.⁷⁴ Šlo o otevření prostoru svobody v širokém slova smyslu, tedy o otevření mnoha cest, které byly pro Československo před rokem 1989 uzavřené. Jedna z těchto cest vedla k začleňování našeho státu do evropských struktur. Demokratické opozici

⁷⁰ KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*. Muni Press: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6549-9, s. 80.

⁷¹ *České předsednictví v Radě Evropské unie: Cesta České republiky do Evropské unie* [online]. 28. června 2022 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://czech-presidency.consilium.europa.eu/cs/aktuality/cesta-ceske-republiky-do-evropske-unie/>

⁷² KOLUMBER, David. *Vztahy Československa a ES před rokem 1990: Období čtvrté – otevřená spolupráce (1988-1989)* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/vztahy-ceskoslovenska-a-es-pred-rokem-1990_975a35e6-5c14-4477-811e-82ca50e51206.

⁷³ General Agreement on Tariffs and Trade GATT je mnohostranná dohoda obsahující pravidla pro řízení obchodu a pro fórum, Světovou obchodní organizaci (WTO – World Trade Organization), k jednání o obchodních záležitostech a řešení obchodních sporů mezi členy. GATT je proto pro spotřebitele velmi významná, neboť její pravidla a postupy vytvářejí rámec pro mezinárodní obchod a obchodní politiku. Má reálný dopad na výběr zboží dostupného spotřebitelům a jeho cenu.

⁷⁴ PICK, Otto a Vladimír HANDL. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004. ISBN 80-86506-39-8, s. 16.

se podařilo zrušit čtvrtý článek ústavy, jenž zajišťoval komunistické straně mocenský monopol, a po pádu režimu vznikla první demokratická koaliční vláda, v níž měli většinu opoziční zástupci. Pod tlakem neshod odstoupil z funkce prezidenta Gustav Husák, a jeho místo nahradil Václav Havel.⁷⁵ Klíčová zahraničněpolitická priorita nové vlády se zakládala na vysvobození se z pout Sovětského svazu, které reprezentovala Varšavská smlouva a RVHP, v opětovném začlenění země do společenství evropských demokratických států. Do roku 1989 bylo Československo na periferii Evropy. Miloš Brunclík a Zbyněk Klíč v jejich knize píší, že až když upadl komunistický režim bylo započato vysvobození se z otročené části Evropy, která byla řízena hlavní sovětskou metropolí Moskvou. Naší zemi se vymanění z těchto pout zadařilo celkem brzy, nicméně její mezinárodně-politické kompetence nebyly ještě zdaleka úplně stanoveny.⁷⁶

Po skončení jasným vítězstvím opozice prvních svobodných parlamentních voleb v červnu 1990 směřovaly ke zřízení demokratické koaliční vlády v čele s předsedou Mariánem Čalfou.⁷⁷ Harmonie nového směřování zahraniční politiky vedla jeho vládu s cílem podpořit rozvoj aktivní zapojující se politiky vůči ES v souladu s novou strategií zahraniční politiky. Ten měl být úspěšně zakončen slavnostním vstupem do této organizace. Ministr zahraničí Jiří Dienstbier⁷⁸ s prezidentem Václavem Havlem, a s pomocí jeho poradce Alexandra Vondry, byli těmi, kteří v průběhu tříleté Čalfovy vlády vyjednávali o zahraniční politice bývalého Československa. Po volbách v červnu 1990 sestavilo novou vládu vítězná Občanské fórum (OF)⁷⁹, které představovalo ústředního aktéra na cestě k demokracii. Heslem volební kampaně „Návrat do Evropy“ se rozumělo opětovné zařazení Československa mezi evropské země, a bylo zahrnuto mezi nejdůležitější cíle. OF zmínilo, že v minulých čtyřiceti letech existovaly uměle

⁷⁵ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 96.

⁷⁶ BRUNCLÍK, Miloš a Zbyněk KLÍČ. *Z periferie do centra Evropy: 20 let vývoje vztahu ČR k EU*. Praha: CEVRO Institut, (school of political studies), 2009, ISBN 978-80-87125-07-6, s. 5.

⁷⁷ Slovenský právník a bývalý politik působící v Praze, za normalizace člen a funkcionář KSČ. Po sametové revoluci československý premiér.

⁷⁸ Jiří Dienstbier se narodil 20. dubna 1937 v Kladně. Zemřel 8. ledna 2011 v Praze. Zakladatel (1994) a předseda Rady pro mezinárodní vztahy. Člen International Press Institute, New York Academy of Sciences, Commission on Global Governance. Osobní zástupce prezidenta republiky ve skupině 16 hlav států nebo vlád pro multilaterální spolupráci a reformu OSN (1994-2000). 1998-2001 Zvláštní zpravodaj Komise pro lidská práva OSN pro FR Jugoslávii, Bosnu a Hercegovinu a Chorvatsko. Velvyslanec se zvláštním posláním (od 1998). Napsal knihu „*Od snění k realitě: vzpomínky z let 1989–1999*“, jež obsahuje autentické vzpomínky prvního porevolučního ministra zahraničí republiky.

⁷⁹ Politické hnutí, jež vzniklo spontánním hnutím občanů. Tedy nejednalo se o klasickou politickou stranu. Sloužilo jako široká platforma občanských aktivit, odmítajících totalitní komunistický režim, a usilujících o obnovu politického pluralismu, demokracie a právního státu.

vytvořené zábrany, které nás od ES oddělovaly, i přes to, že jsme se vyskytovaly na území Evropy.⁸⁰

Nejzásadnějším zahraničněpolitickým cílem nové vlády bylo po pádu komunismu uskutečnění vize vymanit se ze sovětské sféry vlivu, tedy bylo nutné zajistit stažení invaze vojsk z československého území a zrušení Varšavské smlouvy, k němuž došlo na nátlak Československa, Polska a Maďarska v červenci 1991.⁸¹ Jak řekl bývalý hlavní vyjednávač a velvyslanec v Bruselu Pavel Telička, „paradoxem bylo, že napřed byl stanoven cíl a teprve potom jsme začali poznávat konkrétní důvody pro které bychom měli do Společenství vstoupit“.⁸²

Bylo zapotřebí tedy přijetí rozsáhlejší smlouvy o obchodu a spolupráci. *Dohoda mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a EHS a Evropským společenstvím pro atomovou energii o obchodu, obchodní a hospodářské spolupráci* se ukázala jako základ pro navázání nových vztahů mezi ES a Československem. Ta byla také mnohdy označována jako tzv. kooperační dohoda, která měla reflektovat nastoupení politické a ekonomické reformy. Podepsali ji po měsíci vyjednávání 7. května v Bruselu Marián Čalfa, předseda Rady ES Gerard Collins a místopředseda Komise Frank Andriessen. Její součástí byl harmonogram odstranění mnoha výhrad vůči československému zboží a vedle závazku stanovení časového rámce pro postupné odstraňování obchodních bariér, byla vytvořena společná komise zaměřená na snížení cel a daní na zemědělské produkty.⁸³ Ve skutečnosti byl však skutečný efekt této dohody minimální, protože se nevztahovala na oblasti důležité pro tehdejší ČSFR, jako je uhlí a ocel, a ty reprezentovaly značnou část vývozu ze země a dalších středoevropských zemí do ES. Tento postup vyvolal zklamání na straně československé vlády.⁸⁴

3.3 Program PHARE

Podstatnější, než výše zmíněná dohoda se ukázalo rozhodnutí Bruselu rozšířit program PHARE – *Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*. Zpočátku byl určen pouze Polsku a Maďarsku jako podpora radikálních reformních programů realizovaných v těchto zemích, avšak později se rozšířil také na Československo a další

⁸⁰ FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-045-4, s. 15.

⁸¹ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-89-3, s. 26.

⁸² MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2000*, s. 96.

⁸³ FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 15-16.

⁸⁴ KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*, s. 81.

postkomunistické země.⁸⁵ Do druhé poloviny devadesátých let byl u nás program PHARE spíše vnímán jako příspěvek EU do rozpočtu ČR, a nikoliv jako nástroj pro přípravu země na členství. Jednalo se o největší program tohoto druhu na světě. Zájem o zapojení do programu vyjádřila Praha již v únoru 1990 ve svém memorandu zaslaném členským státům OECD⁸⁶, které spolu s mezinárodními finančními institucemi jako Mezinárodní měnový fond, Světová banka a Pařížský klub poskytly finanční prostředky na uskutečnění projektu. V červenci 1990 schválili ministři zahraničí zemí OECD po podrobné analýze politických a ekonomických reforem přistoupení ČSFR.⁸⁷

Mezi lety 1990 až 1992 byly ČSFR poskytnuty finanční prostředky ve výši sto milionů eur v rámci transformační pomoci. Většina těchto financí směřovala na podporu projektů zejména zaměřené v oblastech restrukturalizace průmyslu, životního prostředí (kontrola kontaminace, průmyslový odpad, jaderná bezpečnost), energetiky, vzdělávacích programů a studentských výměn, investic (doprava a telekomunikace), vědecké a technické spolupráce.⁸⁸ Nutno říci, že vyjma zisku finanční pomoci československá vláda pracovala i na sblížení se s ES. Když předseda Komise J. Delors navštívil ve dnech 20. – 21. září 1990 ČSFR, kde poukázal na nutnost uchovat jednotu země jako silného, demokracii oddaného státu, předali mu zástupci vlády memorandum, které se zabývalo dalším rozvojem vzájemných vztahů.⁸⁹

Československá účast byla vyjádřena prioritami aplikovanými na Maďarsko a Polsko:

- lepší přístup na západoevropské trhy;
- stabilizace a lepší dodávka potravin;
- odborné vzdělávací programy;
- ochrana životního prostředí;

⁸⁵ NDR, Bulharsko a Jugoslávie.

⁸⁶ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Co-operation and Development) byla založena v roce 1961 jako nástupce Organizace pro evropskou ekonomickou spolupráci (Organization for European Economic Cooperation – OEEC) na základě dohod mezi vládami průmyslově vyspělých demokratických zemí, a od svého vzniku hraje důležitou roli v koordinaci jejich hospodářské a sociální politiky. Dnes má OECD 30 členských zemí.

⁸⁷ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období*, s. 98.

⁸⁸ *Centrum pro regionální rozvoj České republiky: Projekty předvstupní pomoci - Program PHARE (Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economies)* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.crr.cz/kontaktujte-nas/projekty-predvstupni-pomoci/>

⁸⁹ *Euroskop.cz: Předvstupní pomoc* [online]. © 2005-2022 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/cr-a-eu/vstup-cr-do-eu/predvstupni-pomoc/>.

- investice a ekonomická restrukturalizace.⁹⁰

Tyto priority byly dále upraveny dle konkrétních potřeb jednotlivých zemí.

Za největší přínos tohoto projektu, co se týče české integrační politiky, je považováno poskytnutí ČSFR a dalším začleňujícím zemím výhodnější kvalitativní rámec pro spolupráci s ES. Zásluhou rámce, který je založený na přímých bilaterálních a smluvních vztazích mezi jednotlivými zúčastněnými zeměmi a Komisí zprostředkoval možnost intenzivnějších kontaktů mezi reprezentanty ES a jejich východními partnery, kteří tak byli poprvé přímo utkáni s bruselskými pracovními metodami a přístupy.⁹¹ Zrealizování projektu připadlo až na rok 1991 z důvodu zdlouhavého schvalovacího procesu u všech projednaných projektů, a také z nejednotnosti EU v názoru, k jakému cíli mají být finanční prostředky využity. Komise obecně považovala program jako úspěšný nástroj, který zpočátku pomohl účastníkům vybudovat demokratický systém a tržní hospodářství, později sehrál neméně důležitou roli při přípravě kandidátských zemí na integraci do ES.

3.4 Asociační dohoda

Tempo politických a ekonomických změn v zemích středovýchodní Evropy vedlo Komisi v průběhu roku 1990 k přípravě série analýz, které se věnovaly možným způsobům ohledně rozšíření vztahů s těmito zeměmi. Československo a další země SVE⁹² nebyly ztotožněny se stávajícími dohodami o obchodu a spolupráci a v první polovině roku 1990 pokračovaly ve svém úsilí o prohloubení vztahů s Bruselem. Zásadním mezníkem ve vzájemných vztazích mezi ES a postkomunistickými zeměmi byla iniciativa Komise, která navrhla, aby tyto vztahy byly založeny na bázi tzv. Dohod o přidružení nebo Asociačních dohod. Naše hlavní metropole aspirovala na užší spolupráci s Varšavou a Budapeští, aby posílila možnost kladného výsledku jednání s ES.

První schůzka těchto tří vlád se uskutečnila na popud Havla a Dienstbiera v dubnu 1990 v Bratislavě a následně v únoru 1991 formálně vznikla Visegrádská skupina, pojmenovaná podle maďarského města, kde se schůzka uskutečnila, jako rámec pro středoevropskou regionální spolupráci.⁹³ Na tomto setkání politici příslušných zemí signovali deklaraci blízké spolupráce těchto tří středoevropských zemí na jejich cestě

⁹⁰ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 98.

⁹¹ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 28.

⁹² Země střední a východní Evropy.

⁹³ Tamtéž, s. 29.

k evropské integraci. Přínos Visegrádské spolupráce byl na jedné straně politicko-symbolický, protože potvrdila bezprecedentní zájem a schopnost dřívějších rivalů spolupracovat a vyčlenila region z všeobecného pojetí tzv. „východní“ či „postkomunistické“ Evropy.⁹⁴

V srpnu 1990 nastínila Komise ES nový typ těchto dohod, který měl být určen pro dřívější komunistické země SVE. Podle ní by tyto dohody neměly postrádat komponenty politického rozhovoru, volného obchodu a svobody pohybu, ekonomické spolupráce, kulturní a finanční spolupráce, stejně jako instituce pro konzultace a společné rozhodování na různých úrovních. Evropská společenství okamžitě vyslala na jednání ministrů zahraničí členských zemí 19. prosince 1990 důležitý pozitivní signál směrem k zemím střední a východní Evropy, když přijala návrh Komise na tento širší rámec asociačních dohod. Současně padlo rozhodnutí, že bude možné zvažovat účast některých přidružovaných členů do politického dialogu o klíčových otázkách budoucí architektury sjednocené Evropy. Neprodleně poté, 20. prosince 1990, Československo oficiálně zahájilo formální jednání s Evropskými společenstvími o uzavření asociační dohody. Po schválení fúze jedním z nejvýznamnějších automobilových závodů československé společnosti Škoda a německým Volkswagenem byla potvrzena ekonomická orientace na ES české vlády.⁹⁵

Jednání o Asociačních dohodách byla celkem komplikovaná, což dokládá skutečnost, že trvala jeden celý rok, během něhož proběhlo osm kol jednání expertů obou stran. Výsledný text, který měl poměrně kompromisní charakter, byl slavnostně podepsán 16. prosince 1991 v Bruselu společně s ostatními zeměmi Visegrádské skupiny. Avšak v průběhu jednání nastaly dva zásadní problémové aspekty. Snaha přidružujících zemí prosadit do textu klauzuli o budoucím členství, byl prvním aspektem. Druhým byla ochranná opatření ze strany ES na citlivé komodity, které představovaly zejména pro Československo stěžejní oblast exportu. Vzhledem k tomu, že šlo o „smíšené“ dohody, které spadaly jak do sféry působnosti ES, tak do kompetence národní, vyžadují ratifikaci nejen Evropským parlamentem a parlamentem dané asociované země, ale také parlamenty všech členských zemí.⁹⁶

⁹⁴ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: *Historie vstupu České republiky do EU* [online]. 06.06.2017 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_europe/ceska_republika_a_eu/historie_vstupu_ceske_republiky_do_eu.mobi.

⁹⁵ FAJMON, Hynek, *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 17.

⁹⁶ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 30.

V průběhu asociačních rozhovorů byla také vyjednávána obchodní část československé dohody (tzv. *Interim Agreement* či *Prozatímní dohoda o obchodu*), která nepodléhala závaznému potvrzení platnosti tohoto dokumentu, schválena po pozitivním doporučení Evropského parlamentu Radou ministrů a vstoupila v platnost *Prozatímní dohoda o obchodu a otázkách s obchodem souvisejících mezi ČSFR a EHS a ESUO* 1. března 1992. Obsahem nové smlouvy byly pasáže asociační dohody vztahující se k vzájemnému obchodu, a protože obchodní politika spadala zcela do kompetence ES, stačilo ke schválení obdobné dohody souhlas Rady ES. Důvodem pro její uzavření byl fakt, že asociační dohoda podléhala jako celek ratifikaci, resp. schválením všemi parlamenty členských zemí ES a Evropským parlamentem.⁹⁷ Prozatímní dohoda měla v průběhu 10 let vést k vytvoření zóny volného obchodu mezi ČSFR a ES. Podle struktury vzájemného obchodu ES liberalizovala ke dni vstupu dohody v platnost přibližně 70 % objemu dovozu z Československa.

Sjednávání nových dohod usnadnilo i vytvoření celní unie mezi právními nástupci ČSFR k 1. lednu 1993. Asociační dohoda mezi ES a Českou republikou byla téměř totožná s původní federální dohodou. Jediným sporným bodem bylo zařazení klauzule o dodržování lidských práv, kterou česká strana považovala za neopodstatněnou. Zájem ČR o rychlé uzavření jednání ale nakonec převážil, a v tomto bodě ustoupila. EP schválil českou dohodu již 27. října 1993, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky ji signovala 8. prosince 1993. Odročení ratifikace v některých členských zemích odsunula její platnost až na únor 1995.⁹⁸ Asociační dohoda překonala svým širokým spektrem všechny smlouvy, které ES doposud uzavřelo s nečlenskou zemí, a znamenala značný kvalitativní posun ve vztazích mezi ČR a ES.

Evropské dohody se svými specifickými podmínkami nebyly od zemí středovýchodní Evropy přijaty se stoprocentním souhlasem. Zvrat ve vzájemném obchodu v jejich neprospěch byl způsoben několika faktory. Všechny země regionu výrazně zvýšily dovoz technologií z ES v souladu se svým reformním úsilím o přizpůsobení struktury a modernizace svých ekonomik. Dalším faktorem byla ekonomická reforma, která byla zpočátku doprovázena prudkým poklesem ekonomického růstu, jenž se promítl do exportní struktury těchto zemí.⁹⁹ V neposlední

⁹⁷ EUROSKOP.CZ: *Asociační dohoda* [online]. © 2005-2022 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/cr-a-eu/vstup-cr-do-eu/asociacni-dohoda/>.

⁹⁸ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*. s. 30.

⁹⁹ BRUNCLÍK, Miloš a Zbyněk KLÍČ, ed. *Z periferie do centra Evropy: 20 let vývoje vztahu ČR k EU*, s. 17.

řadě také protekcionistický charakter asociačních dohod zabránil radikálnímu otevření trhů ES v oblastech, ve kterých země SVE tradičně soupeřily s jejich producenty. V diskrétních oblastech jako je zemědělství, textil, uhlí a ocel byly zřízeny specifické postupy, respektive opatření. Tyto postupy omezovaly přístup zemí SVE na trh ES u produktů, které představovaly významnou část jejich vývozu, a pro které měly největší srovnávací výhodu v obchodu s ES.

Dalším problémem souvisejícím s asociačními dohodami byl jejich negativní dopad na regionální obchod ve střední Evropě. Posílily odstředivou tendenci obchodních vztahů mezi ČSFR, Maďarskem a Polskem. Výhradní zájem všech středoevropských zemí o posílení obchodních vztahů s ES vedl k nezvyklé situaci, kde cla na výrobky ES byla mnohem nižší než cla na produkty obchodované mezi zeměmi SVE.¹⁰⁰ První krok k vyřešení této situace byl učiněn až v prosinci 1992, kdy ekonomičtí ministři ČSFR, Maďarska a Polska podepsali dohodu o vytvoření Středoevropské zóny volného obchodu (CEFTA)¹⁰¹. Tento dokument vznikl na základě asociačních dohod uzavřených s ES, a shodně s nimi liberalizoval vzájemný obchod mezi signatářskými zeměmi tak, aby mohly být v roce 2001 odstraněny všechny existující tarifní a netarifní bariéry.¹⁰²

V tomto období ES postrádalo politickou vůli reagovat na kritiku ohledně budoucího členství přidružených zemí v ES. Brusel se obával svých vnitřních problémů souvisejících s ratifikací Smlouvy o Evropské unii, nadcházejícími přístupovými jednáními mezi skandinávskými zeměmi a Rakouskem, a měnovou krizí v některých členských zemích.

3.5 Kodaňský summit

Do Evropské dohody se i přes intenzivní snahu nepovedlo uplatnit ucelený názor o budoucím výhledu členství v ES. To se stalo skutečnou deziluzí. Z toho důvodu ČSFR

¹⁰⁰ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 112.

¹⁰¹ CEFTA (Central European Free Trade Agreement), tedy Středoevropská zóna volného obchodu, sdružuje jihovýchodoevropská země, která nejsou členy Evropské unie, ale o členství v EU usilují. Režim volného obchodu zahrnuje všechny průmyslové výrobky a 90 % zemědělských výrobků. Pro zbylých 10 % zemědělských výrobků mohou členské státy ponechat do roku 2010 určitá opatření pro ochranu domácího trhu, ovšem všechna tato opatření musí být v souladu s pravidly Světové obchodní organizace. Ačkoliv EU není účastníkem nové dohody o zóně volného obchodu, uvítala její vznik a poskytuje procesu liberalizace obchodu v jihovýchodní Evropě nepřetržitou politickou, technickou a finanční podporu. EU je pro region jihovýchodní Evropy největším obchodním partnerem a nejvýznamnějším zdrojem přímých zahraničních investic. Postupné posilování vzájemného obchodního a hospodářského propojování mezi zeměmi jihovýchodní Evropy je důležitou součástí širší strategie EU s cílem posilovat růst a stabilitu v regionu.

¹⁰² Tarifní bariéry (cla) jsou souborem opatření celních úřadů země, vytvořeným za účelem omezit dovoz a chránit tak místní produkty. Netarifní opatření jsou protekcionistické nástroje, které mají za cíl chránit daný stát před zahraniční konkurencí rozvíjet jeho ekonomiku.

postupovala spolu s dalšími kandidátskými zeměmi ve vytváření tlaku k užší integraci s ES. Jejich hlasy podpořily především Německo, Dánsko, Velká Británie, naopak nejvíce proti byla Francie. Postavení Německa se totiž změnilo, jeho váha se v Unii po sjednocení změnila. Zároveň měly podporující země své úředníky v rámci Komise. V důsledku podpory těchto zemí prezentovala Evropská komise počátkem roku 1992 v Lisabonu Evropské radě zprávu s názvem *Evropa a výzva rozšíření*, ve které navrhla některá konkrétní opatření ke sblížení kandidátských zemí s ES. I nyní se však opakovala situace z minulých let, kdy se zejména středomořské země postavily proti posilování ekonomických a politických vazeb.¹⁰³ O několik měsíců později na zasedání Evropské rady členské země doporučily Komisi návrh přepracovat a přislíbily dospět k dohodě na nadcházející schůzce v Kodani.

Skutečného pokroku tedy bylo dosaženo až v dánské metropoli v červnu 1993, který představoval milník na cestě ke středo- a východoevropskému rozšíření EU. Fakticky se z otázky, zda vůbec dojde k nějakému rozšíření, formulovala otázka, kdy k němu dojde a jaké podmínky musí pro to být splněny. Zároveň na kodaňském summitu byly tyto podmínky, které později dostaly označení *Kodaňská kritéria*, zcela jasně ustanoveny. Jednalo se o okolnosti, které musí kandidátské země splňovat, aby se mohla stát členem Unie.¹⁰⁴ Šlo o následující tři základní kritéria:

- Politické kritérium: týká se existence stabilních institucí zaručujících demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochranu;
- hospodářské kritérium: kandidátská země musí mít fungující tržní ekonomiku, která bude dostatečně konkurenceschopná, aby mohla odolávat konkurenčním tržním tlakům uvnitř ES;
- legislativní kritérium: kandidátská země musí být schopna provádět všechny závazky vyplývající z členství EU, a dostát těmto závazkům tak, aby byla plně kompatibilní s cíli politické, hospodářské a měnové unie.¹⁰⁵

Všechna tato kritéria byla v průběhu následujících let upřesňována všemi institucemi ES, jurisdikci Evropského soudního dvora a Evropského dvora pro lidská práva nevyjímaje. Současně Evropská rada uznala, že ES se rozšíří pouze tehdy, dosáhne-

¹⁰³ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 32.

¹⁰⁴ KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*, s. 82.

¹⁰⁵ Eur-Lex Přístup k právu Evropské unie: *Přístupová kritéria (kodaňská kritéria)* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen.

li stejné kapacity jako nové země, a nebude hrozit prohlubování integračního procesu. Tato rada zároveň akceptovala, že obchodní bariéry v zemích střední a východní Evropy budou odstraněny rychleji, než bylo v Evropských dohodách očekáváno. Pod hlavičkou jednotlivých kritérií se tak skrývá celá řada dalších podmínek, nicméně ty byly zveřejněny až o něco později.

Kodaňský summit v podstatě České republice a dalším zemím SVE otevřel dveře k členství i v ES. Nicméně se vědělo, že cesta k přistoupení bude ještě dlouhá a náročná. Kodaňská kritéria stvrdila, že podmínky členství budou nyní striktnější než kdykoliv předtím, a že v přístupovém procesu bude vůči zemím SVE uplatňována větší kondicionalita než v předchozích rozšířeních.¹⁰⁶

Zároveň EU učinila rozhodnutí, že umožní přijetí nových členů po provedení své vnitřní reformy. Tuto reformu se rozhodla vykonat už před několika lety, ale nepodařilo se ji dokončit. Přestože byla sice přijata důležitá rozhodnutí, které se vztahují například k financování, nepodařilo se dořešit reformu institucí. Pořád zbývaly některé sporné body, z nichž za zvláštní pozornost stojí dva: počet komisařů a okruh věcí, které se rozhodují nikoliv konsensem všech členských států ale pečlivě vyváženým hlasováním. Na summitu v Helsinskách bylo rozhodnuto, že tyto věci vyjasní mezivládní konference, která bude ihned započata, a jež by měla pracovat do konce roku 2000. Další roky má Unie na to, aby reformy uskutečnila, a od 1. 1. 2023 bude schopna přijímat nové členy.¹⁰⁷

3.6 Období koaličních vlád premiéra Václava Klause

V Československu při volbách do Parlamentu v roce 1992 získaly většinu strany, které se rozhodly federaci rozdělit, i přestože se to netýkalo jejich programu. Tyto volby stanovily poměry, které patrně směřovaly k rozpadu ČSFR na dva samostatné státy. Nejsilnější stranou v českých zemích se stala Občanská demokratická strana (ODS), vedená Václavem Klausem, a na Slovensku Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS), v čele s Vladimírem Mečiarom. Oba stáli v čele státních vlád a vstoupili do federální vlády jako ministři, kteří si dali za úkol rozdělit federaci.¹⁰⁸

¹⁰⁶ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*. s. 33.

¹⁰⁷ *Univerzita Karlova Centrum pro otázky životního prostředí: Vstup do EU* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/zdroje-informaci/konference/219-vstup-do-eu-a-zivotni-prostredi>.

¹⁰⁸ PELTRÁM, Antonín. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2849-0, s. 28.

ODS šla do voleb s programem odmítajícím Československo jako most mezi Východem a Západem, a deklarovala účast Československa v západním světě, zejména západní Evropy jako její integrální součást. Ve svém programu proklamovala za bezprostřední a nejdůležitější cíl integraci Československa do ES.¹⁰⁹ ODS věřila, že bez Slovenska se Česko pohotověji prorazí mezi hospodářsky vyspělé státy; HZDS přehnaló své požadavky na podíl v republice, a pak už se nemohlo vzdát. Oba státníci neznali cestu ke kompromisu a byli přesvědčeni o své nepochybnosti. Vzhledem k tomu se na mapě Evropy 1. ledna 1993 místo Československa vyskytla Česká republika a Slovenská republika, a zároveň se stal skutečností jednotný trh zajišťující volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob.

Evropská veřejnost očekávala, že Československo, země s velkou kulturní a demokratickou tradicí, bude schopné provést všechny rekonstrukce při respektování často komplikovaných vztahů v oblasti národností, ale nebylo tomu tak. Z pohledu české integrační politiky to znamenalo, že charakter předmětného sdružení se v průběhu sjednávání asociační smlouvy postupně měnil. EU se rozvíjela, a v členských zemích se odehrávala politická debata o důsledcích nového rozměru unijní politiky. Tato debata však v kandidátských zemích nebyla nijak podrobně vnímána, a neovlivnila vnitropolitickou debatu. EU byla nadále považována jako součást zahraniční politiky. Některé zahraničněpolitické cíle se však s rozdělením ČSR a sestavením nové vlády změnily. Redefinici cílů zahraniční politiky především změnil odchod z funkce ministra zahraničí Dienstbiera nástup ODS, která právě tyto představy odmítala, a držela se svého programu. Ten směřoval k co nejrychlejší integraci země do ES, a učinil možným tuto redefinici cílů zahraniční politiky.¹¹⁰

¹⁰⁹ FAJMON, Hynek, *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 20.

¹¹⁰ BRUNCLÍK, Miloš a Zbyněk KLÍČ, *Z periferie do centra Evropy: 20 let vývoje vztahu ČR k EU*, s. 18.

4 ČESKÁ REPUBLIKA A INTEGRACE DO EU

4.1 Euroskeptický postoj Václava Klause

Václav Klaus nepochybně náleží k hlavním českým kritikům integračního procesu. Opakovaně vyslovoval obavy se vstupem ČR do EU, aby se v ní jeho země nerozpustila jako kostka cukru v šálku čaje.¹¹¹ Jeho negativní postoj vůči evropské integraci potvrzovaly silící euroskeptické názory a nesouhlas s hospodářskou měnovou unií (HMU). Okamžité vytvoření zóny volného obchodu s EU, bylo něco, s čímž Klaus korespondoval.

I přes jeho euroskeptický postoj upřednostňovala česká vláda jiný přístup a individuální hodnocení jednotlivých kandidátů na základě vlastního přesvědčení. Avšak později se ukázalo, že je ČR ekonomicky před ostatními zeměmi SVE, a je tím pádem zásadním kandidátem na okamžitý vstup do EU. Kooperace s méně rozvinutými ekonomikami by akorát ztížila a oddálila členství českého národa v EU, čehož se mimo jiné i premiérova vláda domnívala.¹¹²

Dle Klause členství v EU pro ČR nemělo alternativu. Jednalo se však o „*sňatek z rozumu spíše než z lásky*“¹¹³. Evropská integrace, podoba a směřování EU, kterým se může dále ubírat má ale podle něj mnoho možností. V jeho prohlášeních znovu zdůrazňuje, že je pro rozšiřování Evropy ve všech oblastech, pro liberalizaci i odstranění bariér.¹¹⁴ Tyto procesy označuje jako první fázi procesu evropské integrace, která trvala do období osmdesátých let 20. století. Druhou fází evropské integrace neboli *postdelorskou* či *postmaastrichtskou* variantu následně nazývá jako unifikaci.¹¹⁵

Václav Klaus v článku pro Frankfurter Allgemeine Zeitung prohlásil: „*Evropská unie je souborem velmi konkrétních politických a ekonomických smluv, které odrážejí reálné zájmy a vztahy v evropském prostoru. Proto není proces rozšiřování EU, naše debata o členství i o směřování evropské integrace naplňováním nějaké abstraktní utopické vize, ale zcela reálnou věcí, založenou na racionálním zkoumání kladů, záporů,*

¹¹¹ ČT24: „Byli jsme před Brusel, budeme i po něm.“ Český euroskepticismus má v rodokmenu Habsburky. *Česká televize* [online]. 2. 5. 2019 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2784317-byli-jsme-pred-bruselem-budeme-i-po-nem-cesky-euroskepticismus-ma-v-rodokmenu>.

¹¹² MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 34.

¹¹³ Klaus: *Pár slov o mých některých prezidentských aktivitách* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/1875>.

¹¹⁴ Klaus: *Václav Klaus euro téměř nepoužívá* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/109>.

¹¹⁵ Klaus: *Rozhovor prezidenta republiky Václava Klause pro deník Mladá fronta Dnes* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/1592>.

souvislostí, i zájmů“.¹¹⁶ Zároveň potvrdil, že se nikdy netajil tím, že patří do skupiny politiků, kteří si cení převážně ekonomického rozměru evropského integračního procesu. Vychází z jednoduché úvahy, že tam, kde se daří hospodářství a vzájemnému obchodu i ekonomické spolupráce, tam automaticky mizí třecí plochy potencionálních nedorozumění či konfliktů. Doporučoval také předefinovat koncepci EU a vrátit se k původní intergovernmentální koncepci evropské integrace.¹¹⁷

Zajímavou otázkou v souvislosti se zvoleným tématem bakalářské práce jsou bezesporu názory tehdejších směrnatých aktérů československé zahraniční politiky na Maastrichtskou smlouvu. Hledání odpovědi na tuto otázku podstatně znesnadňuje nedostatek relevantních dokumentů. Velmi pravděpodobně důležití aktéři doby nepokládali Maastrichtskou smlouvu za tak zásadní, a proto se k ní výslovně nevyjádřili. Mou snahou bylo zjistit názory a postoje tehdejších působících politiků. Očekávala jsem, že budou k dispozici alespoň názory aktérů zpětně o Maastrichtu, ale nikoliv. Pokusila jsem se tedy dohledat co nejvíce relevantních informací o názoru Václava Klause a Václava Havla.¹¹⁸

Záporné hodnocení Maastrichtu tehdejšího prezidenta Václava Klause a vyhlídkových plánů zrozené instituce k posílení EPU přiváděla spousty politiků a specialistů ke skepsi úsilí Česka o vstup. Jeho kniha *Evropa pohledem ekonoma* obsahuje souhrn názorů pana Klause k problematice evropské integrace. Uvádí v ní, že podpis zakládající Smlouvy o EU znamenalo výraznou zkoušku soustřeďovat veškerou energii ES na prohloubení společenství podle původních plánů a záměrů, bez ohledu na to, že v Evropě tehdy jedna éra trvající půlstoletí skončila, a že bylo proto třeba rozhodnout, jak z hlediska evropských a integračních procesů zacházet se střední a východní Evropou.¹¹⁹ Maastricht dle něj znamenal kvalitativní přechod od ES suverénních evropských států k unii, která státům dominuje, a která se proto snaží profitovat svůj mandát a svou autoritu z regionů či přímo od jednotlivých obyvatel

¹¹⁶ Klaus: *Vážně o evropské integraci* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/562>.

¹¹⁷ Klaus: *Česká verze projevu prezidenta republiky Václava Klause při udělení čestné profesury na Univerzitě v Trentu*. [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/237>.

¹¹⁸ Pro postoj Václava Havla jsem prostudovala knihu „*Projevy a jiné texty z let 1990 – 1992*“, nicméně tato publikace bohužel názory Havla o Maastrichtu neobsahuje. Stejně tak bylo mým záměrem nastínit postoj tehdejšího ministra zahraničí Jiřího Dienstbiera, avšak ani jeho kniha *Od snění k realitě* žádný pohled ohledně nového dokumentu nepopisuje.

¹¹⁹ KLAUS, Václav. *Evropa pohledem politika, pohledem ekonoma*. Praha: CEP, 2001. 222 s. ISBN 80-902795-7-0, s. 32.

Evropy.¹²⁰ Byť je často Klaus spojován s kritikou vývoje evropské integrace, nikdy téměř nepopřel budoucí vývoj EU jako takové.

Václav Havel, který byl v době podpisu Maastrichtu prezidentem, uznával a zároveň zdůrazňoval význam užší evropské spolupráce založené na společných hodnotách, které pro něj představovaly základ vztahů mezi evropskými zeměmi. Obecně měl evropský sjednocovací proces jeho velkou podporu. Kromě rozšiřování byl stoupencem prohlubování evropské integrace. Do toho spadá právě Maastrichtská smlouva, kterou plně přivítal a označil za úctyhodné dílo. Avšak snažil se Evropská společenství nabádat, aby upřímně formulovalo „*svou duši či svého ducha, svou ideu, svůj smysl a svůj vnitřní étos*“.¹²¹

4.2 Rok 1993

Evropská veřejnost očekávala, že Československo, země s velkými kulturními a demokratickými tradicemi, zvládne provést veškeré přestavby při respektování ne vždy jednoduchých vztahů v oblasti národnosti, ale neúspěšně. Úctyhodné bylo jen to, že k rozdělení došlo opět cestou demokratickou, kulturní a bez násilí. Už nové jednání o podmínkách vstupu do ES v roce 1993 ukázaly, že rozdělení státu nebyl nejlepší politický tah. Jako menší státy byly jak ČR, tak Slovensko nakonec nuceny přijmout méně výhodné podmínky, než mělo dostat bývalé Československo. Tyto podmínky již vykazovaly prvky připomínek, které se promítaly v rodící se unii. Premiér Václav Klaus zaslal 18. ledna 1993 zprávu předsedovi Komise Jacquesi Delorovi, ve které popisuje integraci jeho vladařské země za jednu z větších priorit zahraniční politiky. To udělal hlavně z důvodu, že českým politikům přišlo za vhodné veřejně vyhlásit principy samostatné české zahraniční politiky.¹²² Václav Havel následně potvrdil všechny okolnosti této zprávy, a uvedl, že země jednoznačně usiluje o vstup do ES a NATO¹²³.

Odlíšné postoje k rozvoji vztahů EU k zemím střední a východní Evropy se odrážely na dvouleté ratifikaci asociační dohody. Během roku 1993 dokázala česká

¹²⁰ Klaus: *10 let od Maastrichtu* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/1880>.

¹²¹ DOKULILOVÁ, Veronika. *Postoje a role prezidentů V. Havla a V. Klause v zahraniční politice ČR v letech 1998 – 2008* [online]. Brno, 2011 [cit. 2023-04-10]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce doc. PhDr. Břetislav Dančák, Ph.D., s. 43. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/kdcwv/Diplomka_final_dokulilova.pdf.

¹²² FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 22-23.

¹²³ NATO je euroatlantický vojenský pakt, který tvoří 30 členských států z Evropy, Severní Ameriky a Asie. Hlavním posláním NATO je chránit svobodu a bezpečnost všech svých členů politickými a vojenskými prostředky v souladu s principy Charty OSN. Od počátku své existence Aliance pracovala na vytvoření spravedlivého a udržitelného mírového řádu v Evropě, založeného na společných hodnotách demokracie, lidských práv a právního státu.

diplomacie dospět k uzavření jednání s ES o nové asociační smlouvě, jež měla nahradit Evropskou dohodu uzavřenou s ČSFR. Politici, kteří vyjednávali o asociační dohodě vzali velmi brzy na vědomí, že EU není v mnoho otázkách založená na jednotné shodě názorů. Tyto otázky se týkaly ohledu přijetí jednotné měny, jelikož každá země v Unii měla odlišný názor. Vzhledem k rozpadu československé republiky tato smlouva nikdy nezačala platit. Nová dohoda s ČR byla podepsána už v říjnu 1993 a vstoupila v platnost 1. února 1995.¹²⁴

Do Evropské dohody se promítly Kodaňská kritéria, v níž se promítly jejich zásady. Významnou roli v dohodě hraje respekt k lidským právům a demokracii, snaha o sblížení právních systémů EU a ČR a podpora principů tržní ekonomiky. Dohoda konstatovala navázání politického dialogu, vytvoření základu pro hospodářskou a technickou pomoc, kulturní a finanční spolupráci, ale jejím nejdůležitějším a nejvýznamnějším efektem byla liberalizace vzájemného obchodu.

V této době se Evropská společenství potýkala se zřetelnými změnami. Evropská unie, jež vznikla ratifikací Maastrichtské smlouvy značně posílila oblasti, ve kterých sledovala společnou politiku. Rovněž posílila pravomoc a působnost jejích institucí. Poté se přípravy na zavedení jednotné evropské měny staly středem zájmu vlád členských zemí, zároveň bylo dokončeno jednání o možnosti rozšíření EU o Rakousko, Švédsko, Finsko a Norsko. Ty se vyjma Norska k Evropské unii připojili od 1. ledna 1995.¹²⁵ Vyjednávání s Norským královstvím bylo zdlouhavé, ale neúspěšné. Již v roce 1972 norští občané neprojevíli zájem o členství v ES. V dalším pokusu v roce 1992 byl vstup do EU opět odmítnut, i navzdory úspěchu norské vlády v procesu vyjednávání.

4.3 Rok 1994 – předvstupní strategie

První měsíc roku 1994 provázela EU intenzivní debata o dalším postupu vyvíjejících se vztahů se zeměmi SVE. Tato diskuse vyvrcholila pod vedením německého předsednictví na prosincové Evropské radě v Essenu. Hlavním sporným tématem v těchto rozhovorech byl program vytvoření „evropských rad pracujících“ v zájmu jejich možného účinného příspěvku v boji s nezaměstnaností. Výsledek z těchto diskusí Komise zpracovala do návrhů tzv. „předvstupní strategie“ odrážejících postavení těchto zemí, jako budoucích členů EU, které byly potvrzeny v Kodani a zahrnovaly každoroční

¹²⁴ *Vláda České republiky: Programové prohlášení vlády - Klaus 1992* [online]. 2007 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26624>.

¹²⁵ PICK, Otto a Vladimír HANDL. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*, s. 18.

summitu za účasti vedoucích představitelů EU a šesti kandidujících států – Polska, Maďarska, ČR, Slovenska, Bulharska a Rumunska.¹²⁶

Nová strategie se zabývala praktičtějším využíváním finančního programu PHARE, progresem začleňování zemí do společného trhu, a byla postavena na usilovném politickém dialogu. Unie také oznámila svůj záměr zhotovit tzv. *Bílou knihu o pravidlech přistupování k vnitřnímu trhu*, která měla asociovaným zemím sloužit jako průvodce v jejich snaze o harmonizaci domácích právních řádů s legislativou společného trhu. Ta se segmentovala na dva bloky, z nichž první se snažil rozebrat na politické úrovni důvody vztahující se k přijetí dokumentu, a druhý byl zaměřen na podrobný výčet legislativních aktů, týkající se vnitřního trhu.¹²⁷ Essenský summit však nesplnil očekávání asociovaných zemí zejména v tom smyslu, že jim nedal alespoň indikativní časový rámec pro zahájení vlastních jednání o členství.¹²⁸ Summit tak potvrdil nejednotnost členských zemí v otázce východního rozšíření. Zatímco například Německo preferovalo rozšíření o ekonomicky nejvyspělejší země jako Slovinsko a ČR, Francie tuto metodu odmítla s tím, že by došlo k rozdělení kandidátů na první a druhou třídu.

Odevzdání prvních oficiálních žádostí o přistoupení zemí SVE také vytvořilo tlak na EU. Maďarsko předložilo svou žádost 31. března 1994, Polsko o několik pár dní později.¹²⁹ K podání žádosti se připravovaly i další země SVE, které již v tomto období podepsaly nebo sjednaly Evropské dohody. Jednou z nich byla právě ČR, která se však vyskytovala v paradoxní situaci. Navzdory tomu, že její pokročilé ekonomické a politické reformy z ní udělaly jednu z nejlépe připravených kandidátských zemí na členství v EU, vnitropolitická situace se zdrženlivým premiérem oddálila podání samotné žádosti až na leden 1996.¹³⁰ Mezitím stálo v kompetenci Unie učinit rozhodnutí, zdali zaujme tzv. princip regaty¹³¹, nebo bude preferovat její rozšíření až po dokončení příprav všech kandidujících a začlení se všichni najednou.¹³²

Navzdory kritice prohlásil tehdejší český premiér Václav Klaus v březnu 1994, že „ČR usiluje o členství v EU před rokem 2000 a o okamžité vytvoření zóny volného

¹²⁶ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 116.

¹²⁷ FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*, s. 169.

¹²⁸ *Hospodářské noviny: EVROPSKÁ UNIE - Česká republika: Bílá kniha a příprava ČR na členství v EU* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-842448-evropska-unie-ceska-republika-bila-kniha-a-priprava-cr-na-clenstvi-v-eu>.

¹²⁹ GRIN.cz: *Der Beitritt Ungarns zur EU* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/18400>.

¹³⁰ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 34.

¹³¹ V tomto případě by Unie umožnila začlenění i jednotlivým, nejlépe připraveným kandidátům.

¹³² KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*, s. 83.

obchodu s EU.¹³³ V listopadu 1994 vláda sestavila a zveřejnila harmonogram institucionálního zajištění integrace České republiky do EU. Harmonogram předpokládal podání přihlášky v roce 1996, a vytvoření nových orgánů pro integraci naší země.

Z důvodu institucionálního zabezpečení české země byl vládním nařízením z listopadu 1994 zřízen stálý vládní výbor pro evropskou integraci, který se stal nejvyšším rozhodovacím orgánem ve věcech týkajících se vztahů k EU, a měl spolupracovat v oblasti činnosti státní správy v procesu přibližování k EU. Vyjma předsedy vlády v něm ustavičně jednali ministři zahraničních věcí, průmyslu a obchodu, fiskální politiky a zemědělství. Výbor zahájil svou činnost od 1. ledna 1995. V únoru 1995 byl vytvořen Pracovní výbor pro provádění Evropské dohody, který se v říjnu 1998 stal *Pracovním výborem pro integraci ČR do EU*.¹³⁴ Jemu předsedal zástupce ministra zahraničních věcí, který měl, alespoň teoreticky k dispozici 23 specializovaných pracovních skupin. České vládě bylo po uveřejnění harmonogramu řečeno, že soupis všech podmínek potřebné k dodržení pro členství v EU bude zveřejněn v roce 1995.

4.4 Rok 1995 a 1996

V dubnu 1995 se v Lucemburku poprvé sešla Rada přidružení, jejímiž účastníky byli ministři zahraničí členských států EU a šesti přidružených zemí. ČR na jednání, kde se mluvilo především o plánované Bílé knize, zastupoval tehdejší ministr Josef Zieleniec.¹³⁵ Ten uvedl, že obsah Bílé knihy bude pouze potvrzením připravenosti ČR k integraci do Unie, a že nebude mít se splněním podmínek žádný zásadní problém. Nový předseda Komise Jacques Santer mezitím řekl, že Unie udělá vše, co bude v jejích silách, aby po skončení mezivládních konferencí, plánované na rok 1996 byly urychleně zahájeny rozhovory s ČR.¹³⁶ Jejich cílem bylo důsledné přezkoumání Maastrichtské smlouvy, a dle všeho se zdálo nepravděpodobné, že by rozsudek o rozšíření padl před ukončením mezivládní revize.

V červnu 1995 ve dnech 26. – 27. června na svém summitu v Cannes schválila Evropská rada Bílou knihu, první dokument z dílny EU, který fakticky přibližuje přidružené země plnému členství skrze postupné přejímání právních pravidel

¹³³ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 117.

¹³⁴ FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 27.

¹³⁵ *Epravo.cz: Vývoj vztahů ČR a Evropské unie* [online]. 19. 9. 2000 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/evropske-pravo/vyvoj-vztahu-cr-a-evropske-unie-138.html>.

¹³⁶ *ISAP: Informační systém pro implementaci práva EU* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://isap.vlada.cz/dul/cesty.nsf/91b9f824a0923e3bc1256dde0052230a/5a190183a49c48d5c12563b10005d111?OpenDocument>.

souvisejících se čtyřmi základními svobodami jednotného trhu. Zároveň také upravovala opatření nezbytná pro postupnou integraci zemí střední a východní Evropy do EU.¹³⁷ ČR zastupoval v Cannes premiér Václav Klaus a ministr zahraničí Josef Zieleniec, a byla uvítána jako podpora dlouhodobé snahy o dosažení souladu s právem EU. Václav Klaus po summitu potvrdil, že ČR usiluje o členství v EU. V reakci na Bílou knihu vláda připravila a zveřejnila dokument *Priority plnění zásad Bílé knihy v České republice*.

Následným podnětem pro kandidátské země se staly závěry Madridského summitu EU z prosince 1995, které navazovaly na přijatou předvstupní strategii vůči těmto státům. Na tento summit byla připravena zpráva, která v zásadě požadovala, aby se všechny tři maastrichtské pilíře vstřebaly do jediného Společenství a vznikl tzv. ucelený institucionální rámec. Ačkoliv ani tento summit neposkytl podrobný harmonogram rozšíření, EU ohlásila svůj záměr zahájit vstupní rozhovory s nejlépe připravenými zeměmi po skončení mezivládní konference. Díky tomu bylo povinností České republiky od roku 1996 zodpovídat každoroční dotazníky, které obsahovaly více než tisíc detailních otázek. Na tomto summitu se mimo jiné také rozhodlo, že se mezivládní konference bude konat v březnu 1996. Evropská komise zhodnotila připravenost České republiky následujícím způsobem:

- ČR má znaky demokracie se stabilními institucemi, které zaručují právní stát, dodržování lidských práv a úcta k menšinám (s výhradami vůči českému postoji vůči romské menšině),
- ČR lze považovat za činnou a konkurenceschopnou tržní ekonomiku,
- ČR by se měla více zaměřit na transpozici evropské legislativy do národního práva.¹³⁸

I přes vesměs kladnou klasifikaci ze strany Komise, se naneštěstí ani Česko nevyhnulo kritice. Byla vyjádřena z důvodu přistupování české vlády k přípravě zapojení do unie. Tento stav vyplynul mimo jiné z toho, že česká vláda V. Klause nepřistupovala k přípravám z politických důvodů moc aktivně. Načež čeští politici poprosili o podrobnější výklad k tomuto vyjádření. Komise deklarovala, že „*Česká republika, která věří ve svůj pokrok při plnění závazků vyplývajících z členství v EU, občas projevuje*

¹³⁷ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 119-120.

¹³⁸ KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*, s. 83.

známky neochoty připouštět existenci vlastních obtíží a vyhledávat společné přístupy k jejich řešení“.¹³⁹

Prostřednictvím odborného posudku Komise vyšlo také najevo, že vlastní pohled o vysoké míře připravenosti pokulhávaly přípravy ČR na členství z mnoha hledisek. Odráželo se to kvůli náhlému pádu Klausovy vlády po obvinění z nesprávného financování ODS.

Předseda vlády Václav Klaus po jednání Vládního výboru pro evropskou integraci konaném dne 22. září 1995 oznámil, že Česká republika podá žádost o členství v EU v lednu roku 1996 zemi předsedající EU.¹⁴⁰ Nato byla odsouhlasená žádost přijetí ČR do EU českou vládou na setkání v prosinci 1995, byla oficiálně předána přihláška při Klausovo návštěvě apeninského poloostrova italskému premiérovi v lednu následujícího roku. Tuto schůzku doprovázela listina, jež zdůrazňovala, z jakého důvodu předložila ČR přihlášku. Ve stručném prohlášení vlády bylo řečeno, že si je český kabinet vědom výhodného procesu evropské integrace a promyšleného návrhu s institucemi EU. Zároveň je ztotožněn s budoucími vyhlídkami začlenění.¹⁴¹

Úspěch mezivládní konference, nazývané také jako revizní konference, bylo hlavním úkolem roku 1996. Předsedající státy měly největší odpovědnost, v první části Itálie, následně Irsko. Avšak přes protahování celého procesu byla dokončena až začátkem roku 1997. Evropská rada vzápětí vyzvala Itálii, jakožto předsedající zemi, aby do příštího summitu připravila odpovídající projekt pro revizi. Důrazem na mezivládní konference také bylo, aby se dokázala věnovat tomu, co občany Unie zneklidňuje, přizpůsobit instituce novým důležitým úkolům, a hlavně správně reagovat na budoucí rozšiřování.¹⁴²

Debata uvnitř EU před uskutečněním mezivládní konference se týkala těchto témat:

- pokračování procesu integrace;
- posílení úlohy Evropského parlamentu;
- společná zahraniční a bezpečnostní politika;
- společná obranná politika;
- rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou;

¹³⁹ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 37.

¹⁴⁰ ČT24: *Prohlášení prezidenta Václava Klause* [online]. 1. 1. 1970 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/1343912-prohlaseni-prezidenta-vaclava-klause>.

¹⁴¹ FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 28.

¹⁴² VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, s. 374.

- zahrnutí otázky zaměstnanosti do základní Smlouvy.¹⁴³

Obrázek 3 Václav Klaus a předseda Evropské komise Jacques Santer

Zdroj: GUNS, Lionel. *Denikn.cz* [online]. [cit. 22.3.2023]. Dostupný na [www: https://denikn.cz/118378/neverili-jsme-svym-usim-co-klaus-a-jeho-lide-rikali-popisuje-jednani-o-vstupu-cr-do-eu-hlavni-vyjednavac-unie-nikolaus-van-der-pas/](https://denikn.cz/118378/neverili-jsme-svym-usim-co-klaus-a-jeho-lide-rikali-popisuje-jednani-o-vstupu-cr-do-eu-hlavni-vyjednavac-unie-nikolaus-van-der-pas/).

Po červnových volbách roku 1996 začala premiéru Václavu Klausovy od následujícího měsíce druhá koaliční vláda. ODS si zachovala svůj ideologický odstup od EU, ale dopadem rozbíhajících se příprav na jednání o členství však částečně redukovala veřejnou kritiku EU. Naopak deklarovala, členství v EU je zahraničněpolitickým cílem vládní koalice.¹⁴⁴ Opoziční strana Česká strana sociálně demokratická (ČSSD) vedená Milošem Zemanem se v tu dobu jevila jako proevropská politická síla. V tomto období se stál zásadním červenec 1997, ve kterém byl zveřejněn navržený dokument od Evropské komise zvaný *Agenda 2000*.¹⁴⁵

¹⁴³ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, s. 375.

¹⁴⁴ Wikiwand: *Druhá vláda Václava Klause* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/cs/Druhá_vláda_Václava_Klause.

¹⁴⁵ PICK, Otto a Vladimír HANDL. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*, s. 22.

4.5 Amsterdamská smlouva

Mezivládní konference konaná dle plánu na rok 1996 se stala ústředním bodem institucionální reformy. Její postup byl zdoluhavý, a jednání se protáhla až do června 1997, kdy byla uzavřena na Amsterdamském summitu. Vývoj konference byl poznamenán spory mezi velkými a malými členskými státy, a obecnou nevlí ke kompromisům. K překvapení všech politiků a odborníků proběhla ratifikace bez problémů. Podpis Amsterdamské smlouvy prostřednictvím referenda využily pouze dvě země – Irsko a Dánsko. Francie s Rakouskem revidovaly své ústavy, aby mohl Smlouvu přijmout a schválit ji. Jinak proběhlo dvoukomorové hlasování prostřednictvím parlamentu. Celkem sedm voleb a zároveň nejvíce, kde se ke Smlouvě vyjadřovaly i regionální parlamenty, proběhlo v Belgii.¹⁴⁶

Dne 1. května 1999 po červnovém zasedání Evropské rady vstoupila v platnost *Amsterdamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských společenství a některé související akty*, uzavřená členskými státy Evropské unie 2. října 1997. Po JEA z roku 1986, a Maastrichtu z roku 1992 je Amsterdamská smlouva dalším krokem v následujícím vývoji EU. Důraz byl zde kladen na posílení úlohy Evropského parlamentu, a na převedení mezivládních nástrojů, tj. orgánů, v nichž různé země spolupracují na vládní úrovni. V důsledku to znamená, že tyto orgány podléhají kontrole Parlamentu.¹⁴⁷ Dále bylo cílem nové Smlouvy novelizovat základní dokumenty evropské integrace, Smlouvu u EU a další smlouvy. Sama o sobě je obsáhlým dílem, spolu s 34 protokoly má v českém neúplném vydání přibližně 300 stran. Byl pokusem o zpřehlednění a celkovou revizi. Amsterodamská smlouva zachovává třípilířovou strukturu EU původně definovanou v Maastrichtské smlouvě. Některé záležitosti, jež byly dosud součástí tzv. třetího pilíře, tj. vnitra a soudnictví, byly převedeny do prvního pilíře. Následně byly shrnuty novinky do pěti základních oddílů.¹⁴⁸

Kvůli neochotě ke kompromisům nebyly ve výsledné Amsterdamské smlouvě řešeny důležité institucionální otázky, jako je velikost a složení Komise, přerozdělení hlasů v Radě EU, a extenze hlasování kvalifikovanou většinou, přestože tyto otázky byly v průběhu konference probírány. Samostatný výsledek amsterodamského summitu nepřinesl původně očekávané přelomové reformy a byl vnímán jako zklamání. Podle

¹⁴⁶ VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*, s. 387.

¹⁴⁷ Bundeskriminalamt: Amsterdamer Vertrag [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Aufgabenbereiche/InternationaleFunktion/SchengenerAbkommen/AmsterdamerVertrag/amsterdamerVertrag_node.html.

¹⁴⁸ KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace*. s. 127.

vyjádření českého ministerstva zahraničí však alespoň vytvořil dostatečný základ pro začátek procesu rozšiřování a bez pokusů ho oddálit, ostatně i kandidátskými zeměmi byl Amsterdam vnímán pozitivně. Hlavní vyjednávač s EU Pavel Telička jasně vyjádřil spokojenost Prahy s textem, a označil výsledek konference za „*velmi dobrý, představující maximum možného. Text hovoří o prvním rozšíření s tím, že proběhne v několika vlnách. Jsem si jist, že ČR bude v té první.*“¹⁴⁹

4.6 Nové výzvy: Agenda 2000

Jednání o legislativním balíčku Agenda 2000 byla původně zahájena v prosinci 1995 na zasedání Evropské rady v Madridu. Na tomto jednání Rada určila směr procesu rozšíření EU. Po přistoupení Rakouska, Švédska a Finska pověřila Evropskou komisi, aby co nejrychleji připravila stanoviska k dalším kandidátům na přistoupení ze zemí střední a východní Evropy a Kypru. Kromě toho měla Komise připravit celkový dokument o rozšíření a také nový finanční plán na léta 2000 až 2006, který by zohledňoval rozšíření z hlediska finanční politiky.¹⁵⁰ Při jeho přípravě se více přihlíželo k ekonomickým možnostem členských států. V tomto ohledu obsahoval především stanoviska k jednotlivým kandidátským zemím, a vycházel převážně z hlavních výsledků a doporučení ze zpracovaných posudků, ale i názorů komise na zahájení přístupových jednání. O dva roky později přijala Evropská komise v červenci Agendu 2000 a následujícího roku, 18. března 1998, byla dokončena řada právních spisů, které byly předloženy k jednání evropským představitelům na zvláštním summitu v Berlíně v březnu 1999.

Od poloviny devadesátých let podalo formální žádost o členství 10 zemí střední a východní Evropy. Evropská komise zhotovila na všechny žadatelské země tzv. posudky, které se staly přidanou částí legislativního balíčku. Při jejich zpracování vycházela Komise zejména z kodaňských kritérií (1993) a z předvstupní strategie, která byla definovaná na essenském summitu (1994). Agenda 2000 ve své příloze obsahovala posudek o ČR. Z pohledu českého parlamentu a vlády šlo o lecjaký výkaz o kvalifikaci země, potvrzující možnost vstupu do EU. Evropskou komisí bylo v roce 1997 navrženo zahájit vstupní jednání s ČR, Polskem, Maďarskem, Slovinskem, Estonskem a Kypru.

¹⁴⁹ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 123.

¹⁵⁰ GRIN.cz: *Die Agenda 2000 - Verhandlungen und Ergebnisse* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/46025>.

Z důvodu dřívějších předání několika demarší¹⁵¹, obdrželo nakonec Slovensko vedené Vladimírem Mečiarom od EU záporný posudek, a nebylo považováno za příhodné zahájit na jaře 1998 jednání o členství v EU z důvodu nedodržování politických kritérií.¹⁵²

Agenda byla významným krokem k rozšíření. Zabývala se mimo jiné otázkou, jaký dopad bude mít předpokládané rozšíření na Unii, na její politiky a finanční rámec.¹⁵³ EU poskytla přibližně 22 miliard eur na předvstupní financování nových členských států a dalších 58 miliard eur na výdaje souvisejících s rozšířením, čímž poskytla hojné finance, které usnadnily přístupový proces. Z hlediska kritérií pro vstup však Agenda nepřinesla nic zásadně nového a v zásadě stvrdila předcházející úsudky, týkající se této myšlenky.¹⁵⁴ Zároveň Amsterodamská smlouva a program Agenda 2000 zahrnoval legislativní a programový rámec nezbytný k dalšímu rozvoji evropského integračního procesu, který zahrnuje i země střední a východní Evropy. Postupně se tak mohla naplnit vize zakladatelů myšlenky jednotné Evropy přetvořit evropský kontinent v kontinent míru, spolupráce a hospodářské prosperity.¹⁵⁵

Na jednání Evropské rady v Lucemburku 13. a 14. prosince 1997 bylo zahájeno na vyzvu Komise jednání v seskupení šesti zemí, jež byly navrhnuty v Agendě, za účasti Václava Havla v doprovodu tehdejšího ministra zahraničí Jaroslava Šedivého. Navrhlo se zde zahájení rozhovorů o podmínkách přijetí na duben 1998.¹⁵⁶ Byla dohodnuta rozšířená předvstupní strategie sestávající z Partnerství pro vstup (Vstupní partnerství, Přístupové partnerství) a vyšší finanční pomoci pro kandidátské země. Formálně přizváno k přístupovému procesu bylo i zbylých pět zemí, avšak na rozdíl od první skupiny měl postupovat jen v předvstupní strategii, a nemělo jednat o skutečných podmínkách k přidružení se. Lucemburský summit a pozvání k vyjednávání o přistoupení zdárně dokončily jednu fázi cesty ČR k integraci do evropských struktur.¹⁵⁷

¹⁵¹ Demarše (francouzsky *démarche* jako krok/chůze) je v diplomacii zákrok, obvykle písemné sdělení jinému státu, které chce ovlivnit jeho jednání nebo nejednání v určité záležitosti. Může vyjadřovat podporu, varování, námítky nebo protest státu vůči postoji a jednání státu.

¹⁵² PICK, Otto a Vladimír HANDL. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*, s. 22.

¹⁵³ Finance.cz: *Agenda 2000* [online]. 9.4.2001 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/16080-agenda-2000/>.

¹⁵⁴ EU-Info. Deutschland: *Agenda 2000* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.eu-info.de/europa/agenda-2000/>.

¹⁵⁵ HAD, Miloslav a Luděk URBAN. *Evropská společenství: první pilíř Evropské unie*, s. 23.

¹⁵⁶ Euroskop.cz: *Vstup ČR do EU. : Období 1992 – 1996* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/cr-a-eu/vstup-cr-do-eu/vstup-cr-do-eu/>.

¹⁵⁷ FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 32.

4.7 Vstupní vyjednávání

Přístupová jednání byla slavnostně odstartována koncem března 1998. Nejzásadnější částí z celého vyjednávání byla fáze uvedena s označením „screening“ – podrobné prověření každé země. Úkolem tohoto stádia bylo porovnat kompatibilitu a schopnost členských zemí figurovat v evropské instituci. Nicméně v konkrétní oblasti se zabývala porovnáním zákonodárné moci EU s mocí kandidovaných států. Oblasti, o kterých bylo s ČR diskutováno byla věda, výzkum, přenos informací prostřednictvím techniky a informovaná společnost. Při jednání ČR společně s Polskem a Maďarskem byly probírány dosavadní zkušenosti z předešlých schůzek s EU. Český vyjednavatel Pavel Telička komentoval celou situaci svými slovy. V jeho výroku zřetelně zdůraznil, že český „screening“ proběhl bez obtíží, kvůli kterým by se zdálo příhodné zvážit přechodné období.¹⁵⁸

Vyjednávání mělo být ukončené dle plánu do konce roku 1998, nicméně bylo v Česku pro svou obsáhlou úředně zakončeno až v červenci 1999. Opravdové vyjednávání pak představovalo snahu obou stran vyjednat co nejvýhodnější podmínky vstupu. Značná překážka rozšíření byla odstraněna v prosinci 2000, kdy se členské země EU rozhodly revidovat Amsterodamskou smlouvu (1997), a podepsaly smlouvu v Nice. Tím dospěla k nutné institucionální reformě nezbytné pro její historicky největší rozšíření.¹⁵⁹

Od lucemburského summitu, konaného v roce 1997, vydávala Evropská komise každoročně dokument s názvem *Pravidelná zpráva pro Radu EU*¹⁶⁰, která hodnotila pokrok kandidátských zemí (v oblasti ekonomické, politické i sociální), a doporučovala kroky, jež by se hodily vylepšit. Přestože poslední zpráva byla publikovaná v listopadu 2003, EU až do poslední chvíle sledovala plnění přijetí závazků. Mezi zeměmi tedy docházelo k neohlášené konkurenci, a byly zvědavé, kdo bude vyhodnocen jako nejlépe připravený. I přes to, že byla ČR brána jako jedna z nejzpůsobilějších, byla zejména v prvních dvou hodnotících zprávách kritizována. Když bylo uvedeno v posudku Evropské komise, že je Česko typickou demokracií, která zajišťuje dodržování zákonů

¹⁵⁸ Evropská komise: *Česká republika v EU* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://czechia.representation.ec.europa.eu/o-nas/ceska-republika-v-eu_cs.

¹⁵⁹ KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*, s. 84.

¹⁶⁰ *Peníze.cz: Historický vývoj evropské integrace* [online]. 13. 4. 2004 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/hdp/16577-historicky-vyvoj-evropske-integrace>.

a lidských práv, ukázalo se jako zřejmé, že se její celkový obraz zlepšil.¹⁶¹ Vyskytnul se také nový pojem „*vstupní partnerství*“, který vyzýval kandidátské země, aby připravily tzv. Národní program pro převzetí evropské legislativy. Poslední rozšířená verze tohoto programu schválila země v květnu 2000.

Na konci ledna uzavírala ČR poslední otevřenou kapitolu. Během intenzivních jednání rady opět v Kodani v prosinci 2002 stanovila na tomto summitu datum vstupu deseti nových členských zemí do EU na 1. květen 2004. Za Českou republiku *Smlouvu o přistoupení do EU* podepsali tehdejší prezident Václav Klaus, premiér Vladimír Špidla, ministr zahraničí Cyril Svoboda a hlavní vyjednaváč Pavel Telička v Athénách, k čemuž došlo 16. dubna 2003.¹⁶²

Obrázek 4 Prezident Václav Klaus s předsedou vlády Vladimírem Špidlou

Zdroj: Cesta České republiky do Evropské unie 2004: s. 115.

Smluvní dokument zahrnoval 4800 stran, a skládal se z několika částí, včetně národních příloh, které obsahují smluvené podmínky vstupu jednotlivých zemí do unie. Základem byla však samotná přístupová smlouva, krátký text o třech odstavcích, z nichž pouze první je obsahově odlišný, a další dva jsou procedurální. Kromě jádra smlouvy obsahuje podepsaný dokument i spousta technických dodatků. Je zde také uvedena celá

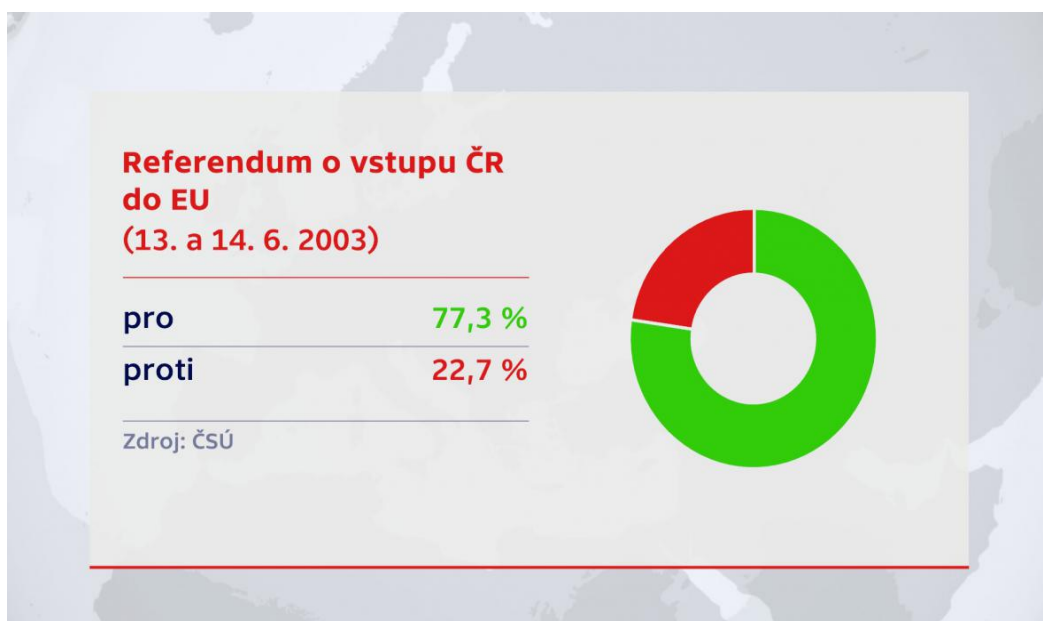
¹⁶¹ MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*, s. 135.

¹⁶² FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*, s. 48.

řada přechodných období, jež byly dohodnuty za účelem usměrnění citlivých či důležitých otázek.¹⁶³

Rok 2003 se nesl v duchu finalizace rozšíření. Pro potvrzení vstupu bylo v Česku poprvé v její historii uspořádáno celostátní referendum, které se konalo ve dnech 13. a 14. června téhož roku. Před jeho uskutečněním musely být uspořádány veřejná zasedání v podobě konferencí objasňující připojení země k unii. Pro české občany byla zveřejněna plná verze smlouvy na internetových stránkách ministerstva zahraničí, a také se pro každého z nich připravila desetistránková brožura o okolnostech vstupu.¹⁶⁴ Průzkumy veřejného mínění odhadovaly výsledky pro vstup do EU mezi 63 % a 70 %. Za poměrně nízké účasti (55 % oprávněných voličů) se česká veřejnost v součtu 77,3 % vyslovila jednoznačně pro členství v EU. Výsledek referenda byl pro státní moc závazný jen v případě pozitivního výsledku.¹⁶⁵

Obrázek 5 Referendum o vstupu ČR do EU

Zdroj: ČT24.cz [online]. [cit. 16.4.2023]. Dostupný na [www: https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2401102-referendum-podle-spd-podporuji-jen-komuniste-nepomohla-ani-primluva-od-prezidenta](https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2401102-referendum-podle-spd-podporuji-jen-komuniste-nepomohla-ani-primluva-od-prezidenta).

¹⁶³ Novinky.cz: Špidla a Klaus podepsali smlouvu o vstupu do EU [online]. 16. 4. 2003 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-spidla-a-klaus-podepsali-smlouvu-o-vstupu-do-eu-255177>.

¹⁶⁴ MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*, s. 43.

¹⁶⁵ BALÍK, Stanislav. *Centrum pro studium demokracie a kultury: Několik poznámek k referendu o vstupu ČR do EU* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/nekolik-poznamek-k-referendu-o-vstupu-cr-do-eu>.

Prvním květnem 2004 nabyla tak Česká republika plnohodnotného členství v Evropské unii. Po následujících třech letech se dostala naše země s dalšími osmi účastníky do Schengenu. To pro nás znamenalo opravdu velký krok ve smyslu nezávislejšího cestování bez hraničních kontrol občanů smluvních států v rámci Evropy.

Závěr

Jak již můžeme z předchozího textu vyvodit, členství v Evropské unii patřilo k prioritám samostatné České republiky od počátku její existence. Československý integrační proces podstoupil v průběhu uběhlého půlky století celkem zdlouhavý proces. Šlo zároveň ale o rychlý vývoj, jež byl v první fázi přesně vymezen přínáležitostí k ideologicky odlišným částem Evropy. Po smazání myšlenkových překážek zejména uspěla politická a ekonomická proměna. Československo, respektive Česká republika byla bezpochyby vždy součástí Evropy, avšak stát se členem sjednocující se svobodné a demokratické Evropy (kterou z velké části zpodobňovala EU), se ukázalo vsutku institucionálně nezbytné. Přitom procházela v navázání těchto vzájemných vztahů velmi složitými cestami, nicméně i přesto nabyla plnoprávného členství v EU v roce 2004. Vstoupila tak do systému, ve kterém se podílí nejen o svou suverenitu, ale také své schopnosti.

Evropské unie zformulovaná Maastrichtskou smlouvou vytyčila prostor pro evropskou politickou unii členských států, jejíž symbolická činnost dotváří atmosféru příznivé integrace, která má vliv na politickou kulturu jednotlivých národních států. Právě pojem EPU, objevující se nezávazně v dokumentech už od roku 1983, byl Maastrichtskou smlouvou definitivně potvrzen. Rok 1992 měl být podle předních evropských politiků rokem ratifikace dohody z Maastrichtu o Evropské unii. Jak historie ukázala, nebylo tomu tak. Ratifikace maastrichtských dohod v roce 1993, průběh dalších významných summitů v rámci EU v letech 1997 a na přelomu tisíciletí ukázaly, že postup k více jednotné Evropě bude pomalejší, než se původně předpokládalo.

Maastrichtská smlouva stojící na třech pilířích vytvořila komplexní systém dohod a z nich vyplývajících konstrukcí a postupů. Koncept Evropské unie, který se objevil v nezávazných dokumentech již v roce 1983, byl nakonec potvrzen v Maastrichtu. Přestože jeho skutečný obsah zůstal do značné míry nejasný, vyplynula z něho vágní definice nového politického řádu. I přes nátlak nedostatečného vzájemného souhlasu členských států přinesla významný posun v institucionální rovnováze ES díky změnám ve vymezení kompetencí institucí i v rozhodovacích procedurách. Pokud jde o rozložení mezinárodních a mezivládních působností, dohoda je disharmonická a ukazuje očividnou tendenci k nadnárodnímu fungování zapojení části do celku. Smlouva již obsahuje premisu a vytváří podmínky pro další oslabení mezivládních částí systému. Zároveň Maastrichtská dohoda nepředstavovala v intenzitě či směřování evropské integrace nic tak převratného. Spíše dále rozvíjela trendy a instituce počínající v Jednotném evropském

aktu a plánu na dokončení vnitřního trhu z poloviny osmdesátých let 20. století, a byla především založena na změně vnímání EU samotnými občany.

Úsilí ČR v podobě vstupu do EU nejspíše zabezpečila hladší demokratický integrační proces a je možné, že zamezila hospodářské recesi, jež vedla k období úpadku či zvrátů. Institucionálně se zdá, že českému politickému systému pomohlo členství v EU zejména vylepšit nezávislost a roli soudnictví. Avšak vysoká míra korupce stále zemi vystavuje námaze, a signalizuje, že vstup do Unie má v České republice opravdu jen minimální dopad na úroveň dobrého vládnutí i přes nikým omezované volby, a vnější projev výkonných demokratických institucí.

Vývoj několikaleté integrace není dnes už tolik připomínáno. Nikdo z mladé generace si nedovede představit jak náročný částečně i neshodující proces to byl. Nejen ČR, ale i ostatní členské země vynaložily velké úsilí pro to, aby mohli fungovat v instituci, která zaručuje hodnoty jako je svoboda, dodržování lidských práv a demokracie. Jsem toho názoru, že členství v Evropské unii i NATO v dnešní době je naprostou nezbytností. Bohužel žijeme v době, kdy stále existují útočící agresori a tyto instituce nás udržují v naději, že je ještě možné žít v míru a pokoji. Mezi další výhody patří, že státům umožňuje jedinečnou platformu pro spolupráci mezi nimi navzájem. Zásluhou EU se výrazně zvýšily možnosti studia v zahraničí. Češi dnes mohou studovat na evropských univerzitách za úplně stejných podmínek jako místní, a cestování je nesporně mnohem jednodušší.

Přestože bylo hlavním cílem analyzovat postoj Československa k zakládající smlouvě Evropské unie, podat komplexní percepci Maastrichtské smlouvy očima tehdejší diplomacie nebylo vzhledem k absenci možnosti studia relevantních nevydaných pramenů možné. Rovněž důležití aktéři doby dokument později reflektovali jen okrajově. Přesto je evidentní, že ČSR se s hlavními principy Maastrichtu ztotožňovalo, a pokládalo je za zásadní pro další rozvoj evropského kontinentu.

Seznam vyobrazení

Obrázek 1 Památník v Maastrichtu	25
Obrázek 2 "Maastrichtský chrám"	29
Obrázek 3 Václav Klaus a předseda Evropské komise Jacques Santer.....	54
Obrázek 4 Prezident Václav Klaus s předsedou vlády Vladimírem Špidlou	59
Obrázek 5 Referendum o vstupu ČR do EU	60

Seznam použité literatury a zdrojů

Odborná literatura

BOOKER, Christopher a Richard NORTH. *Skryté dějiny evropské integrace*. Barrister & Principial Společnost pro odbornou literaturu, 2006. ISBN 80-7364-026-0.

BRUNCLÍK, Miloš a Zbyněk KLÍČ. *Z periferie do centra Evropy: 20 let vývoje vztahu ČR k EU*. Praha: CEVRO Institut, (school of political studies), 2009, ISBN 978-80-87125-07-6.

FAJMON, Hynek. *Cesta České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-045-4.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. ISBN 80-7325-015-2.

FIALA, Petr, Ondřej KRUTÍLEK a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 3., aktualizované, rozšířené a doplněné vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2018. ISBN 978-80-7325-450-6.

HAD, Miloslav a Bohumil PIKNA. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001. ISBN 80-86345-06-8.

HAD, Miloslav a Luděk URBAN. *Evropská společenství: první pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997. ISBN 80-85864-38-X.

KLAUS, Václav. *Evropa pohledem politika, pohledem ekonom*. Praha: CEP, 2001. 222 s. ISBN 80-902795-7-0.

KOŘAN, Michal. *Česká zahraniční politika*. Muni Press: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6549-9.

KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace 1*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3.

KOVÁŘ, Martin, HORČIČKA, Václav. *Dějiny evropské integrace 2*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-741-0.

MAŇÁK, Martin. *100 otázek a odpovědí o Evropské unii*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000. Průvodce EU. ISBN 80-85864-77-0.

MAREK, Dan a Michael J. BAUN. *Česká republika a Evropská unie*. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-89-3.

MAREK, Daniel. *Od Moskvy k Bruselu: vztahy mezi Českou republikou a Evropskou unií v období 1957-2004*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2006. Vize Evropy. ISBN 80-87029-02-X.

MIKEŠTÍK, Alois a Vošahlík JOSEF. *Malá encyklopedie Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997. ISBN 80-858-6434-7.

PAJAS, Petr a Pavel ČERNOCH. *O Evropské unii*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2000. ISBN 80-86345-04-1.

PELTRÁM, Antonín. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2849-0.

PICK, Otto a Vladimír HANDL. *Zahraniční politika České republiky 1993-2004: úspěchy, problémy a perspektivy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004, ISBN 80-86506-39-8.

PLECHANOVÁ, Běla. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0800-6.

TICHÝ, L., Král, R., Plaňabová, J., Svoboda, P., & Zemánek, J. *Smlouva o Evropské unii. Smlouva o založení Evropského společenství*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85865-02-5.

VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy: od antických počátků do současnosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Dějiny států. ISBN 80-710-6663-X.

WEIDENFELD, Werner. *Die Europäische Union*. Brill | Fink, 2012. ISBN 9783825233471.

Elektronické zdroje

BALÍK, Stanislav. *Centrum pro studium demokracie a kultury: Několik poznámek k referendu o vstupu ČR do EU* [online]. [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/nekolik-poznamek-k-referendu-o-vstupu-cr-do-eu>.

BAŤA, Igor. *Maastrichtská smlouva a vznik Evropské unie* [online]. Znojmo, 2011 [cit. 2023-03-24]. Bakalářská práce. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo s.r.o. Vedoucí práce Mgr. Jan Hodač. Dostupné z: https://theses.cz/id/4h2ntz/Maastrichtska_smlouva_a_vznik_Evropske_unie_pdf.pdf.

Bundeskriminalamt: *Amsterdamer Vertrag* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Aufgabenbereiche/InternationaleFunktion/SchengenerAbkommen/AmsterdamerVertrag/amsterdamerVertrag_node.html.

Bundesministerium Finanzen: *Kopenhagen-Kriterien* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.bmf.gv.at/services/glossar/k/kopenhagen-kriterien.html>.

BusinessINFO.cz: *Váš zdroj ověřených zpráv, návodů a rad: Maastrichtská smlouva* [online]. 10. 12. 2008 [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/euro-maastrichtska-smlouva/>.

Centrum pro regionální rozvoj České republiky: *Projekty předvstupní pomoci - Program PHARE (Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economies)* [online]. [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.crr.cz/kontaktujte-nas/projekty-predvstupni-pomoci/>.

Centrum pro studium demokracie a kultury: *Příběh evropské integrace* [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/pribeh-evropske-integrace>.

České předsednictví v Radě Evropské unie: *Cesta České republiky do Evropské unie* [online]. 28. června 2022 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://czech-presidency.consilium.europa.eu/cs/aktuality/cesta-ceske-republiky-do-evropske-unie/>.

ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA: *Integrace ČR do EU – měnová a hospodářská politika*. *Cnb.cz* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/mezinarodni-vztahy/hospodarska-a-menova-politika-v-eu/.

ČT24: „Byli jsme před Bruselem, budeme i po něm.“ Český euroskepticismus má v rodokmenu Habsburky. *Česká televize* [online]. 2. 5. 2019 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2784317-byli-jsme-pred-bruselem-budeme-i-po-nem-cesky-euroskepticismus-ma-v-rodokmenu>.

ČT24: *Prohlášení prezidenta Václava Klause* [online]. 1. 1. 1970 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/1343912-prohlaseni-prezidenta-vaclava-klause>.

ČT24: *Referendum podle SPD podporují jen komunisté. Nepomohla ani přímluva od prezidenta* [online]. [cit. 16.4.2023]. Dostupný na [www: https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2401102-referendum-podle-spd-podporuji-jen-komuniste-nepomohla-ani-primluva-od-prezidenta](https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2401102-referendum-podle-spd-podporuji-jen-komuniste-nepomohla-ani-primluva-od-prezidenta).

Die zweite Säule der Europäischen Union: gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik: The common foreign and security policy [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.cvce.eu/de/education/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/280511d5-b97d-4f51-b60d-7496ade168ea>.

DOKULILOVÁ, Veronika. *Postoje a role prezidentů V. Havla a V. Klause v zahraniční politice ČR v letech 1998 – 2008* [online]. Brno, 2011 [cit. 2023-04-10]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce doc. PhDr. Břetislav Dančák, Ph.D. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/kdcwv/Diplomka_final_dokulilova.pdf.

ELVERT, Jürgen. *Helmut Kohl: Europäische Einigung* [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.bundeskanzler-helmut-kohl.de/seite/europaeische-einigung/>. *Epravo.cz: Vývoj vztahů ČR a Evropské unie* [online]. 19. 9. 2000 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/evropske-pravo/vyvoj-vztahu-cr-a-evropske-unie-138.html>.

EU-Info. Deutschland: *Agenda 2000* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.eu-info.de/europa/agenda-2000/>.

Eur-Lex Přístup k právu Evropské Unie: *Jednotný evropský akt* [online]. 2018 [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>.

Eur-Lex Přístup k právu Evropské unie: *Přístupová kritéria (kodaňská kritéria)* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:accession_criteria_copenhagen.

EUROPA DIRECT Info-Point Europa Hamburg: KURZER ÜBERBLICK ÜBER DIE GESCHICHTE DER EU [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://infopoint-europa.de/de>.

Europeana: Ausstellungen Vor 30 Jahren - Helmut Kohl und François Mitterrand vor dem Europäischen Parlament [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://www.europeana.eu/de/exhibitions/30-years-ago-the-european-parliament-and-german-reunification/helmut-kohl-and-francois-mitterrand-speak-to-the-european-parliament>.

EUROSKOP.CZ: Asociační dohoda [online]. © 2005-2022 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/cr-a-eu/vstup-cr-do-eu/asociacni-dohoda/>.

EUROSKOP.CZ: Evropská unie - víceletý finanční rámec [online]. [cit. 2023-01-01]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/rozpocet-eu/vicelety-financni-ramec/>.

EUROSKOP.CZ: Předvstupní pomoc [online]. © 2005-2022 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/cr-a-eu/vstup-cr-do-eu/predvstupni-pomoc/>.

Euroskop.cz: *Vstup ČR do EU.: Období 1992 – 1996* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/cr-a-eu/vstup-cr-do-eu/vstup-cr-do-eu/>.

Evropská centrální banka: Pět věcí, které potřebujete vědět o Maastrichtské smlouvě [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.cs.html.

Evropská komise: *Česká republika v EU* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://czechia.representation.ec.europa.eu/o-nas/ceska-republika-v-eu_cs.

Finance.cz: *Agenda 2000* [online]. 9.4.2001 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/16080-agenda-2000/>.

GRIN.cz: *Der Beitritt Ungarns zur EU* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/18400>.

GRIN.cz: *Die Agenda 2000 - Verhandlungen und Ergebnisse* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/46025>.

Historický vývoj evropské integrace: *Evropská unie: Od Maastrichtu k Amsterdamu. Peníze.cz* [online]. NextPage Media, s.r.o [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/hdp/16577-historicky-vyvoj-evropske-integrace>.

Hospodářské noviny: EVROPSKÁ UNIE - Česká republika: Bilá kniha a příprava ČR na členství v EU [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-842448-evropska-unie-ceska-republika-bila-kniha-a-priprava-cr-na-clenstvi-v-eu>.

ISAP: Informační systém pro implementaci práva EU [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://isap.vlada.cz/dul/cesty.nsf/91b9f824a0923e3bc1256dde0052230a/5a190183a49c48d5c12563b10005d111?OpenDocument>.

Juracademy.de: *Europarecht.: Die Reform der europäischen Gemeinschaft durch die einheitliche Europäische Akte* [online]. [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://www.juracademy.de/europarecht/einheitliche-europaeische-akte.html>.

Klaus: 10 let od Maastrichtu [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/1880>.

Klaus: Česká verze projevu prezidenta republiky Václava Klause při udělení čestné profesury na Univerzitě v Trentu. [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/237>.

Klaus: Pár slov o mých některých prezidentských aktivitách [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <http://www.klaus.cz/clanky/1875>.

Klaus: Rozhovor prezidenta republiky Václava Klause pro deník Mladá fronta Dnes [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/1592>.

Klaus: Václav Klaus euro téměř nepoužívá [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/109>.

Klaus: Vážně o evropské integraci [online]. [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/562>.

KOLUMBER, David. *Vztahy Československa a ES před rokem 1990: Období čtvrté – otevřená spolupráce (1988-1989)* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z:

https://www.vsehrd.cz/clanek/vztahy-ceskoslovenska-a-es-pred-rokem-1990_975a35e6-5c14-4477-811c-82ca50e51206.

Lidovky.cz: *Neoliberalismus není sprosté slovo* [online]. 10. ledna 2012 [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/neoliberalismus-neni-sproste-slovo.A120101_064753_pozice_50807.

MAURER, A. *Bpb: Bundeszentrale für politische Bildung: Einheitliche Europäische Akte (EEA)* [online]. [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/kurzknapp/lexika/das-europalexikon/176813/einheitliche-europaeische-akte-eea/>.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: *Historie vstupu České republiky do EU* [online]. 06.06.2017 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/ceska_republika_a_eu/historie_vstupu_ceske_republiky_do_eu.mobi.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: *Ministři a ministerstvo v historii* [online]. 2005 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/ministri_a_ministerstvo_v_historii/jiri_dienstbier.mobi.

NATO.int: *Basic points* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>.

NÈGRE, François. *Fakta a čísla o Evropské unii: Druhý pilíř společné zemědělské politiky: politika rozvoje venkova* [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/110/druhy-pilir-spolecne-zemedelske-politiky-politika-rozvoje-venkova>.

Novinky.cz: *Špidla a Klaus podepsali smlouvu o vstupu do EU* [online]. 16. 4. 2003 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-spidla-a-klaus-podepsali-smlouvu-o-vstupu-do-eu-255177>.

NOVOTNÁ KRTOUSOVÁ, Lucie. *Cesta od Evropských společenství k Evropské Unii 1984-1993* [online]. 2008 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://www.grin.com/document/358296>.

Peníze.cz: *Historický vývoj evropské integrace* [online]. 13. 4. 2004 [cit. 2023-03-26]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/hdp/16577-historicky-vyvoj-evropske-integrace>.

SCHEINERT, Christian. *Fakta a čísla o Evropské unii: Historie hospodářské a měnové unie. Europarl.europa.eu* [online]. [cit. 2023-02-10]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/79/historie-hospodarske-a-menove-unie>.

Schengener Übereinkommen: Entstehungsgeschichte und Entwicklung des Schengener Abkommens. *Auswärtiges Amt* [online]. 12.12.2019 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: https://www.auswaertiges-amt.de/de/service/visa-und-aufenthalt/schengen/207786#content_0.

Schengenská dohoda ze dne 14. června 1985 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích. *Migraceonline.cz: Portál pro kritickou diskuzi o migraci* [online]. 17.04.2003 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/schengenska-dohoda-ze-dne-14-cervna-1985-o-postupnem-odstranovani-kontrol-na-spolecnych-hranicich>.

Schengenská spolupráce. *MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. © 2022 [cit. 2022-12-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/schengenska-spoluprace-schengenska-spoluprace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>.

SOKOLSKA, Ina. Vývoj do přijetí Jednotného evropského aktu. *Fakta a čísla o Evropské unii: Evropský parlament* [online]. [cit. 2022-12-07]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/2/vyvoj-do-prijeti-jednotneho-evropskeho-aktu>.

TOMEK, Prokop. *Totalita.cz: Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)* [online]. © 1999 - 2023 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://www.totalita.cz/vysvetlivky/rvhp.php>. *Univerzita Karlova Centrum pro otázky životního prostředí: Vstup do EU* [online]. [cit. 2023-04-02]. Dostupné z: <https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/zdroje-informaci/konference/219-vstup-do-eu-a-zivotni-prostredi>.

URBAN, Luděk. *Euroskop: Historie vnitřního trhu* [online]. © 2005-2022 [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://euroskop.cz/evropska-unie/vnitri-trh/historie-vnitriho-trhu/>.

Velvyslanectví České republiky v Záhřebu: CEFTA 2006 - Středoevropská zóna volného obchodu [online]. 2009 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/zagreb/cz/obchod_a_ekonomika/cefta_2006_stredoevropska_zona_volneho.html?force_format=mobile.

Vláda České republiky: Programové prohlášení vlády - Klaus 1992 [online]. 2007 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26624>.

VOŽENÍLEK, Břetislav. Metodický portál RVP.CZ: Historie a vývoj Evropské unie. *Cesta k Evropské unii v letech 1984-1992* [online]. 19.3.2014 [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/18563/historie-a-vyvoj-evropske-unie-2.-cast.html>.

Wikiwand: *Druhá vláda Václava Klause* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/cs/Druhá_vláda_Václava_Klause.